

(283) Μέρος Δ΄

Η Εκπαίδευση

01. <Γενικά>

Η πρόοδος συνίσταται (*στηρίζεται*) στη δημόσια εκπαίδευση. Αυτό διαπιστώθηκε τελευταία από τους σοφούς της Γαλλίας. Την τρίτη δεκαετία του 20^{ου} αιώνα έχουν συζητήσει στην Ακαδημία των Παρισίων εις τι συνίσταται ο πολιτισμός και η πρόοδος, δια τα οποία καυχώμαστε, νομίζοντας ότι ο άνθρωπος σήμερα είναι περισσότερο προοδευμένος από όσο ήταν την εποχή του Περικλέους, και ως συμπέρασμα έβγαλαν ότι πολιτισμός δεν είναι ούτε ο ασύρματος, ούτε το αυτοκίνητο, ούτε το αερόπλοιο, αλλ' η μόρφωση του λαού. Δεν εξελίσσεται ο άνθρωπος, είπεν ο καθηγητής της Φιλοσοφίας Σεβαλιέ, αλλ' η κληρονομία της γνώσης, που <ο άνθρωπος> παραλαμβάνει από τους προγόνους του. Η πνευματική αυτή κληρονομία μεταβιβάζεται από γενεά σε γενεά με την εκπαίδευση. Εάν παύσει η εκπαίδευση, η ανθρωπότητα θα επανέλθει στα χρόνια της βαρβαρότητας.

Με τα παραπάνω θέλησα να δείξω ότι είναι δίκαιο να χαρίσω μερικές σελίδες στην Εκπαίδευση της Σιάτιστας. Από την εκπαίδευση, που ασκούσε σε διάφορες εποχές, θα φανεί το αν σήμερα έχει ανώτερο πολιτισμό παρά πρωύτερα και θα μπορέσει ο αναγνώστης να κρίνει για τον πολιτισμό της συγκρίνοντας αυτήν με άλλες πολιτείες της Ελλάδας.

Η Σιάτιστα από τους αρχαιότατους χρόνους καλλιέργησε τα γράμματα με σπάνιο ζήλο. Σε εποχή που ελάχιστες πόλεις της Ελλάδος όλης είχαν Ελληνική Σχολή, που τότε αποτελούσε τον τύπο της μέσης εκπαίδευσης, [και η Σιάτιστα ήταν μια] <από αυτές> που την στόλιζεν (284) Ελληνική Σχολή. Λεξικογράφος¹ στον πρόλογο του Λεξικού του αναφέρει τις πόλεις που είχαν Ελληνική Σχολή. Σ' αυτές κατατάσσει και τη Σιάτιστα, που είχε Ελληνική Σχολή μπροστά από τα 1700.

---

¹ **Λεξικογράφος**, πρόκειται για τον Γεώργιο Κωνσταντίνου, τον εξ Ιωαννίνων, και το τετράγλωσσο Λεξικό του, («περιέχον δηλαδή τας τέσσαρας ταύτας διαλέκτους, Ελληνικήν, πεζήν ήτοι απλήν Ρωμαϊκήν, Λατινικήν και Ιταλικήν», όπου Ελληνική είναι η αρχαία ελληνική), το οποίο εκδόθηκε στη Βενετία το 1757. Για το ίδιο θέμα βλέπε και το βιβλίο: Γιάννη Καρρά, **Οι θετικές-φυσικές επιστήμες στον ελληνικό 18^ο αιώνα**, σελ. 15, σημ.8.

Μια σύντομη περίληψη των μερών που είχαν ελληνικό σχολείο² θα μας δείξει εναργέστερα αυτά που αναφέρομε. Στα 1800 προκομμένα σχολεία ήταν στη Θεσσαλία: στη Λάρισα ύστερα από τα 1810, στα Αμπελάκια ήταν ελληνικό σχολείο ύστερα από τα 1700, στα Κεφαλοχώρια³ ήταν το καλύτερο ελληνικό σχολείο της περιφέρειας εκείνης.

Στην Ήπειρο: τα Ιωάννινα είχαν δύο Ελληνικές Σχολές, που συντηρούνταν από την Αδελφότητα των Ζωσιμαδών⁴ και του Ζώη Καπλάνη⁵ και στις οποίες

² **Ελληνικό σχολείο.** Θεωρούμε σκόπιμη αυτή την εισαγωγική υποσημείωση, για να κατανοηθούν οι όροι «ελληνικό σχολείο», «ελληνική σχολή» κ.ά. σχετικά με την εκπαίδευση στην τουρκοκρατούμενη Ελλάδα από τις αρχές του 17^{ου} και ως περίπου το τέλος του 18^{ου} αι.

Την περίοδο αυτή στην Ελλάδα:

Δεν υπάρχει ενιαίο και οργανωμένο εκπαιδευτικό σύστημα, ούτε τα σχολεία ακολουθούν το ίδιο πρόγραμμα. Σε γενικές γραμμές έχουμε **τρεις βαθμίδες εκπαίδευσης:** στοιχειώδη, μέση, ανώτερη.

Στη **στοιχειώδη** ανήκουν τα «**κοινά σχολεία**», όπου ο μαθητής διδάσκεται γραφή και ανάγνωση με βιβλία: το Ψαλτήρι, την Οκτώηχο, το Ωρολόγιο, το Ευχολόγιο.

Στη **μέση** βαθμίδα ανήκουν τα «**ελληνικά σχολεία**», με κύριο στόχο την εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Τα σχολεία αυτά κατά τόπους έχουν και το όνομα: Μουσείο, Ελληνομουσείο, Ακαδημία, Φροντιστήριο, Λύκειο, Σχολή, Γυμνάσιο.

Στην ανώτερη βαθμίδα δεν έχουμε ιδρυμένες σχολές, ιδιαίτερα σχολεία. Το κενό καλύπτεται από τη μέση βαθμίδα, όπου κάποια «**ελληνικά σχολεία**» έχουν έναν ανώτερο κύκλο σπουδών.

Λειτουργία των «**ελληνικών σχολείων**»:

Τα «**ελληνικά σχολεία**» είχαν δυο κύκλους σπουδών: α) των αρχαίων και β) των προχωρημένων.

Οι αρχαίοι διδάσκονταν τα «**γραμματικά μαθήματα**», δηλ. γραμματική και συντακτικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας, και οι προχωρημένοι «**τα της εγκυκλοπαιδείας μαθήματα**», δηλ. αρχαία ελληνικά, ρητορική, λογική.

Οι μαθητές, εφόσον ολοκλήρωναν τις σπουδές στους δυο αυτούς κύκλους, μπορούσαν, σε κάποια σχολεία, να περάσουν στον ανώτερο κύκλο, που αντιστοιχούσε προς την ανώτερη βαθμίδα εκπαίδευσης, και να παρακολουθήσουν τα «**τελειότερα μαθήματα**», δηλ. φιλοσοφία, θεολογία και επιστήμες (=μαθηματικά).

Βασική πηγή για την υποσημείωση: το βιβλίο του Κ. Χατζόπουλου, **Ελληνικά Σχολεία στην περίοδο της Οθωμανικής Κυριαρχίας (1453—1821)** και ειδικά οι σελίδες 327-339. Για την εκπαίδευση ειδικά στη Σιάτιστα βλέπε **Παράρτημα § 110 Η εκπαίδευση στη Σιάτιστα το 18^ο αι.,...**

³ **Κεφαλοχώρια**, από το Πρόχειρο του Φ.Ζ. αντιγράφουμε το σχετικό χωρίο: «*Τα Αμπελάκια είχαν ελληνικόν Σχολείον κατά το 1700 και πολλούς πεπαιδευμένους ιατρούς και διδασκάλους και εμπόρους. <Σ>το Βλαχολείβαδο, στα Κεφαλοχώρια υπήρχε το καλύτερο ελληνικό Σχολείο της περιφέρειας εκείνης.*»

⁴ **Αδελφότης Ζωσιμαδών = Ζωσιμάδες**, οι αδελφοί Ιωάννης, Αναστάσιος, Θεοδόσιος, Νικόλαος, Ζώης και Μιχαήλ, γνωστοί ως η Αδελφότης των Ζωσιμαδών. Πλούσιοι έμποροι και μεγάλοι εθνικοί ευεργέτες. Αφιέρωσαν τον πλούτο τους, αλλά κυριολεκτικά και τη ζωή τους, στην πατρίδα. Μετά το θάνατο του Θεοδοσίου, το 1793, ίδρυσαν στα Γιάννενα το πρώτο σχολείο στη μνήμη του και αποφάσισαν να μείνουν άγαμοι και να

διδάσκονταν μεθοδικά η ελληνική γλώσσα, η Φιλοσοφία και οι Επιστήμες⁶. Οι διδάσκαλοι από τη Σιάτιστα Μιχαήλ Παπαγεωργίου και Αυξεντιάδης εκεί άκουσαν πρώτα φιλοσοφικά μαθήματα και κατόπιν πήγαν στην Ευρώπη. Το Μέτσοβο επίσης είχε Ελληνική Σχολή.

Στη Μακεδονία υπήρχε Ελληνική Σχολή στα Σέρρας⁷, στο Μελένικο⁸, στην Καστοριά, στην Κοζάνη και πρωτύτερα από τα μέρη αυτά στη Σιάτιστα. Επίσης, ελληνικό σχολείο είχε και η Σέλιτσα <Εράτυρα> και η Κλεισούρα.

Λοιπόν, στη Σιάτιστα η εκπαίδευση βρισκονταν σε ακμή από τα 1700. Η ιστορία της μαρτυρεί αυτό, αφού έδωκεν άνδρας που με τη μόρφωσή τους δόξασαν τη γενέτειρά τους και εκλείσαν την Ελλάδα, θαυμαζόμενοι στην Ευρώπη για τις γνώσεις τους και συντελούντες στην προαγωγή της Παιδείας και της Επιστήμης σ' αυτήν. (285) Η Σιάτιστα ήταν μια πολιτεία που παρήγεν εγγραμμάτους. Αυτό ήταν, ας μου επιτραπεί η έκφραση, το κυριότερο προϊόν της. Και αυτό, γιατί πολύ νωρίς τα πλούσια τέκνα της, που έζησαν πολύν καιρό στην ξενιτιά <ως έμποροι>, έχουν εκτιμήσει τα γράμματα και έχουν μεταχειριστεί τη δυναμικότητά τους σε ενέργεια και πλούτη, για να καλλιεργήσουν την παιδεία στην πατρίδα τους. Άνδρες με πνεύμα πρακτικό, με καρδιά μεγάλη, με ιδανικά και θερμή αγάπη στην πατρίδα τους Ελλάδα, μια είχαν επιθυμία και ένα έθικαν

διαθέσουν την περιουσία τους σε αγαθοεργούς σκοπούς και σε ό,τι έχει σχέση με την παιδεία και τη μόρφωση των ελληνοπαίδων. Πλουσιότατη η αγαθοεργός δράση τους. Το όνομά τους όμως κυρίως συνδέθηκε με την ίδρυση της μεγάλης Ζωσιμαίας Σχολής στα Γιάννενα, η οποία το 1852 προήχθη σε Γυμνάσιο.

⁵ **Ζώης Καπλάνης** (1736-1806), εθνικός ευεργέτης, από το Γραμμένο της Ηπείρου. Από το 1771 εγκαταστάθηκε στη Μόσχα, διακρίθηκε στο εμπόριο και απέκτησε μεγάλη περιουσία. Ίδρυσε στα Ιωάννινα ανώτερη σχολή, την προικοδότησε με 100.000 χρυσά ρούβλια και την εξόπλισε επιπλέον με βιβλιοθήκη και εργαστήριο Φυσικής. Με τη διαθήκη του άφησε μεγάλα ποσά και για τις σχολές του Άθω και της Πάτμου.

⁶ **Επιστήμες**, τα μαθηματικά,. (Αριθμητική, Άλγεβρα, Γεωμετρία, Τριγωνομετρία).

⁷ **Τα Σέρρας**: Δεν πρόκειται για λάθος ή για κάποιο τοπικό γλωσσικό ιδιοματισμό. Η ιδιόμορφη αυτή ονομαστική, με άρθρο ουδέτερο που συνοδεύει ουσιαστικό γένους θηλυκού, πρόκυψε, κατά τον Β. Φόρη, από τον τύπο τας Σέρρας (ον. πληθ. αι Σέρραι, αιτ. τας Σέρρας) ως εξής: α) για λόγους γλωσσικής απλοποίησης η κοινή - καθομιλούμενη δημοτική αποφεύγει τύπους καθαρεύουσας που δεν είναι πια εύχρηστοι (π.χ. στην αιτιατική πληθυντικού δεν αναγνωρίζει πάντα εύκολα το **τας** ως άρθρο θηλυκό, ενώ αποδέχεται με άνεση το **τα** ως άρθρο ουδέτερο), β) στη φράση «τας Σέρρας» για λόγους φωνητικούς αποβάλλεται το πρώτο από τα δυο σ (έκκρουση του ς) και έτσι το **τας Σέρρας** γίνεται **τα Σέρρας**.

Βλέπε Β. Φόρη, «*Τα Σέρρας*» μια απροσδόκητη ονομαστική, ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ τομ. 57, σελ. 363-365.

Αξιοσημείωτη στο άρθρο αυτό είναι υποσημείωση του συντάκτη του, η οποία μας πληροφορεί ότι ο τύπος **τα Σέρρας** απαντά ήδη από το 1798 σε επιστολές του γνωστού Κοζανίτη λόγιου Μ. Περδικάρη.

⁸ **Μελένικο**, πόλη σήμερα στη ΝΔ. Βουλγαρία, λίγα χιλιόμετρα έξω από το μεθοριακό σταθμό του Προμαχώνα.

(έβαλαν) σκοπό της ζωής τους, πώς θα μπορέσουν να φανούν περισσότερο ωφέλιμοι στην πατρίδα τους. Βλέποντας δε την κατάντια στην οποία είχε φθάσει το γένος μας, γιατί μεγάλη απαιδευσία το χαρακτήριζεν εκείνη την εποχή, μόλις πλούτιζαν, φρόντιζαν να δώσουν στην Ελλάδα τους άξια λόγου σχολεία, στα οποία τα ελληνόπουλα θα μπορούσαν να πάρουν μόρφωση ελληνοπρεπή, μόρφωση απηλλαγμένη από την προπαγανδιστική επίδραση της μόρφωσης που έπαιρναν στα σχολεία της Ευρώπης εκείνοι που μπορούσαν να φοιτούν εκεί. Από ένα τέτοιο πνεύμα οιστρηλατούνταν οι πρόγονοί μας και από την πεποίθηση ότι η παιδεία είναι ο πρόδρομος της ελευθερίας και μπόρεσαν να αναφανούν ένθερμοι υποστηρικτές των γραμμάτων. Αυτό το πνεύμα διασπείρεται σε όλη την Ελλάδα και συντελεί εις το να αναδεικτούν (*αναδειχτούν*) οι πρώτοι ευεργέτες στη Σιάτιστα. Δίδουν πρόθυμα τα πλούτη τους, ιδρύεται η Ελληνική Σχολή⁹. Δίδεται κατόπιν <αρχές 19^{ου} αι.> δωρεά από τη Βασιλική <Νικολάου> (Βαρβάρα, <όταν περιεβλήθη το μοναχικό σχήμα>), που ζούσε στο Ιάσιο της Ρουμανίας, όχι μονάχα η οικία της, στην οποία ύστερα από μια απαραίτητη μεταρρύθμιση (*διαρρύθμιση*) στεγάζονται οι μαθηταί της πατρίδας της, αλλά και η περιουσία της, για τη συντήρηση της Σχολής¹⁰. Εκλέγονται και ενισχύονται τα πρώτα διδακτικά στελέχη με νέους (286) σκαπανείς των γραμμάτων, άνδρες με ζήλο θερμουργό, με ίσην όρεξη με την όρεξη που έχουν οι ευεργέται, για να φανούν χρήσιμοι στην νεολαία της πατρίδος τους, και καλούνται να διδάξουν αυτήν όχι μονάχα Γραμματική, αλλά και Ρητορική του Ερμογένους¹¹ και Λογι-

⁹ **Ελληνική σχολή**: Σχετικά με την ίδρυση και λειτουργία Σχολής στη Σιάτιστα ο Δ. Σιάσιος στο άρθρο του «*Η Σχολή του Ζωσιμά. Από την Ιστορία της Εκπαίδευσης στη Σιάτιστα κατά την Τουρκοκρατία*», ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΑ 7, σελ. 11-20, γράφει: «...πιστεύουμε πως μπορεί να υποστηριχτεί με αρκετή βεβαιότητα ότι η σχολή του Ζωσιμά πρέπει να ιδρύθηκε μέσα στο έτος 1694 ή λίγο πριν και πάντως όχι ύστερα από το 1695, οπότε αρχίζει η πρώτη Αρχιεπισκοπεία του Ζωσιμά ως Αχριδών.»

Για το ίδιο θέμα βλέπε και Α.Ν.Δάρδα, «*Η Εκπαιδευτική κίνηση στη Σιάτιστα μετά την αρχιερατεία του Ζωσιμά και ως την ίδρυση του Τραμπαντζείου Γυμνασίου (1746- 1888)*», ΣΙΑΤΙΣΤΙΝΑ 7, σ. 21-49.

¹⁰ Τη φροντίδα της για τη σύσταση και λειτουργία Σχολής στη Σιάτιστα, καθώς και για την ασφάλεια και ορθή χρήση του κεφαλαίου, με το οποίο προικίζει τη σχολή αυτή, διατυπώνει η Βασιλική Νικολάου σε αναφορά της στον Οικουμενικό Πατριάρχη (30 Νοεμβρίου 1816) και σε επιστολή της στο Εμπορικό Σώμα των Ρωμαίων στην Κων/λη (το Δεκέμβριο του ίδιου έτους). Τα κείμενα δημοσιεύτηκαν στον «**Ερμή το Λόγιο**», τόμο Ζ', 1817, τεύχος Μαρτίου, αριθμ. 5, σελ. 90-96.

¹¹ **Ερμογένης**, (160-230 μ.Χ.). Ρήτορας από την Ταρσό της Κιλικίας, ο σημαντικότερος στον τομέα της ρητορικής θεωρίας. Το κύριο έργο του είναι η Τριλογία: **Περί των Στάσεων, Περί των Ιδεών, Περί Ευρέσεως**, που αποτελεί ένα σύνολο διδακτικών χειριδίων, που θα μπορούσε να ονομαστεί «Ρητορική Τέχνη». Κυρίως συνόμησε με επιτυχία μελέτες των προγενέστερων ρητοροδιδασκάλων και συνδέοντας τη ρητορική με τη φιλοσοφία επηρέασε τη διδασκαλία των μεταγενέστερων σχολών, ιδιαίτερα των βυζαντινών. Το έργο του εκτιμήθηκε και χρησιμοποιήθηκε όχι από τους συγχρόνους του, αλλά από τους μεταγενέστερους.

κή και άλλα ανώτερα φιλοσοφικά μαθήματα, με τελεία κατανόηση των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, και έτσι κατορθώνουν αυτοί να δώσουν στην Ελλάδα νεότερα στελέχη, με ίσην, αν μη μεγαλύτερη, φλόγα από τη φλόγα που χαρακτήριζε τους διδασκάλους τους, <στελέχη> τα οποία, αφού πήραν ανώτερη α-κόμα μόρφωση στα Πανεπιστήμια της Εσπερίας, <της Δυτικής Ευρώπης> επέστρεψαν στην Ελλάδα θαυμαστοί διδάσκαλοι του γένους και χρησίμευσαν ως φάροι πολύφωτοι, που φώτισαν τα παιδιά της Μακεδονίας, της Θράκης, της Ηπείρου και Μικράς Ασίας, όπως πρόκειται να ιδούμε στα καθέκαστα γι' αυτούς.

02. Η Δημοτική Εκπαίδευση¹²

Η δημοτική εκπαίδευση πρωτύτερα από τα 1700 γίνονταν στο νάρθηκα της εκκλησίας, μέσα στην εκκλησιά και σε σπίτια και περιορίζονταν στην ανάγνωση του Ψαλτηρίου, του Οκταήχου και παρόμοιων βιβλίων εκκλησιαστικού περιεχομένου και ασκούσαν ως επί το πλείστον <ν> από ιερείς. Ήταν όμως και λαϊκοί που επαγγέλλονταν το διδάσκαλο των παιδιών, που τα δίδασκαν στα σπίτια τους <των δασκάλων δηλ.> με πληρωμή διδάκτρων. Στη Σιάτιστα ύστερα από τα 1700 η στοιχειώδης εκπαίδευση γίνονταν, όπως γνωρίζουμε από την παράδοση, στο σπίτι της Παπαγεώργινας από αυτήν την ίδια -μητέρα¹³ του Μιχαήλ Παπαγεωργίου, του συντάκτη και εκδότη του πρώτου Ελληνικού Αλφαβηταρίου- και ύστερα σε δημόσιο σχολείο στη Χώρα, στον τόπο που σήμερα είναι κτισμένα (287) τα σπίτια του Λεωνίδα Γκίμπα και Ιωάννου Σπύρου, και στη Γεράνεια στο σπίτι του Ιωνά και στους νάρθηκες των εκκλησιών από ιερείς έως τα 1850¹⁴. Στα δημόσια σχολεία από τους διδασκάλους, που πληρώνονταν από τις κοινότητες Χώρας και Γεράνειας, η ανάγνωση διδάσκονταν με τους

¹² **Δημοτική**, πρόκειται για τη στοιχειώδη εκπαίδευση. Για την εκπαίδευση τότε στη Σιάτιστα βλέπε **Παράρτημα § 110Η εκπαίδευση στη Σιάτιστα το 18^ο αι., ...**

¹³ **Παπαγεώργινα**: Σε τετράδιο σημειώσεων του ο Φ.Ζ. την αναφέρει όχι ως μητέρα αλλά ως απόγονο του Μ. Παπαγεωργίου, που είναι και πιθανότερο, αν φυσικά υπάρχει συγγενική σχέση. Πάντως, αποδεικτικό στοιχείο της σχέσης τους δεν έχουμε και το όνομα μόνο δεν είναι αρκετό. Ο Ι. Αποστόλου στην **Ιστορία Σιατίστης**, σελ. 55, την τοποθετεί χρονικά μετά το 1842 και τον ακολουθούν νεότεροι μελετητές (χωρίς αναφορά κάποιας συγγενικής σχέσης), βλέπε Σπύρου Αναστ., «**Η Δημοτική Εκπαίδευση της Χώρας**», Λεύκωμα **Σιατιστέων Μνήμη**, σελ. Α 159. Στο ίδιο τετράδιο (σελ. 7) ο Φ.Ζ. αναφέρει ότι και ο Παπαγιάννης της Αγόρους διατηρούσε ιδιωτικό σχολείο στο σπίτι του, όπως και η Παπαγεώργινα.

¹⁴ Με δεδομένα ότι το πρώτο διδακτήριο Δημοτικής Εκπαίδευσης στη Γεράνεια κτίστηκε το 1830 και ταυτόχρονα κτίστηκε και της Χώρας (βλέπε Ι. Αποστόλου, **Ιστορία Σιατίστης**, σελ. 56 και 58) και την πληροφορία του ίδιου του Φ.Ζ. παρακάτω, σελ. χειρ. 289: «Στη Γεράνεια έως τα 1800 εξακολουθούσε η εκπαίδευση να γίνεται στο νάρθηκα της εκκλησίας, αφού το πρώτο δημόσιο Σχολείο κτίστηκε ύστερα από τα 1800», η χροнологία 1850 δεν ευσταθεί.

πίνακες ανάγνωσης, που ήταν ανηρτημένοι στους τοίχους των μεγάλων αιθουσών, όπου οι μαθηταί τάσσονταν σε ημικύκλια. Γίνονταν <η διδασκαλία> με το σύστημα της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου. Επίσης, και η Αριθμητική <διδάσκονταν> με τη βοήθεια των αριθμητικών πινάκων από τους μεγαλύτερους μαθητάς του σχολείου, οι οποίοι λέγονταν πρωτόσχολοι. Η γραφή διδάσκονταν <πάνω> στην άμμο -που ήταν βαλμένη επάνω στα θρανία- από τους ερμηνευτές, που διηύθυναν τους τηλεγράφους και επιθεωρούσαν τα γραπτά των μαθητών. Η έξοδος των μαθητών δεν επιτρέπονταν, όταν ο τηλεγράφος, που ήτο στο άκρο του τοίχου της θύρας, έδειχνε μαύρο. Τούτο δε γίνονταν αίτιο πολλών απόπων¹⁵ Ο μισθός των διδασκάλων ήταν πολύ γλίσχος¹⁶, αφού σε μια συνέλευση των προκρίτων των δύο συνοικιών ορίστηκε με πρακτικό σε 400 γρόσια το χρόνο για τους κοινούς διδασκάλους και σε 1200 για τους ελληνοδιδασκάλους. Ίσως όμως να είχαν φιλοδωρήματα από τους μαθητάς, όπως δείχνει και το λεγόμενο τότε: «Τιμή εις τον διδάσκαλο και δώρα εις τας χείρας, να ιδείς τον μαθητήν πώς γίνεται φωστήρας».

Οι διδάσκαλοι της δημοτικής εκπαίδευσης, που αναφέρονται, είναι στη Χώρα οι:

Δ. Μανακίδης (1841), Π. Ορφανίδης (1842), Δούκας Παπαϊωάννου (1842). Ο Τζιούμπρας από τη Σέλιτσα <Εράτυρα>, ο Παπαπαύλου.

Ο Αθανάσιος Ζάχος, διευθυντής, με συναδέλφο το Δήμο Καρακάση (288) από το Βογατσικό (1868-1871).

Δήμος Καρακάσης με βοηθούς τους Δ. Ευθυμιάδη (1872), με μισθόν 5000 γρ. ετησίως, Ιωάννην Μπήτσειαν, Κώτσιον Τσιρσιώτην,¹⁷ με μισθόν 1200 γρ., υποδιδάσκαλον, και Κωνστ. Παπαδημητρίου.

Ιωάννης Ρόκος με συναδέλφους τον Χριστοδουλίδη, τον Δεληνίκου, τον Κουρσάνου και τον Αλκιβ. Παπανικολάου.

Στυλ. Αθανασιάδης (1882) με συναδέλφους τους Ζήσην Θωμά, Λ.Κουρσάνου και Ν. Δεληνίκου.

Ζήσης Θωμά με συναδέλφους τους Θεόδωρον Γκίμπαν, Ζήσην Ζωγράφου, Λ. Κουρσάνου, Θεμ. Ρούζιου και Γεώργιον Γκίμπαν (1884).

Αθανάσιος Κανατσούλης (1888) με συναδέλφους τους ανωτέρω πλην του Ζήση Θωμά. Φίλιππος Ζυγούρης (1893 έως 1909) με συναδέλφους Θεόδ. Γκίμπα, Ζήσην Ζωγράφου, Δ. Πουλιάδη¹⁸, Θωμάν Παπαδημητρίου, Νικ. Παπα-

¹⁵ Για την αλληλοδιδασκτική, ως μέθοδο διδασκαλίας, και τους σχετικούς όρους βλέπε **Παράρτημα § 11. Η εκπαίδευση στη Σιάτιστα το 18^ο αι., ...**

¹⁶ Γλίσχος, πεινχρός. Για παραδείγματα μισθών βλέπε Γιάννη Καρρά, **Οι θετικές-φυσικές επιστήμες στον ελληνικό 18^ο αιώνα**, σελ. 287.

¹⁷ Στο τετράδιο σημειώσεών του ο Φ.Ζ. τον αναφέρει ως Κώτσιον εκ Τσιαρουσίνου.

¹⁸ Το ορθό είναι Ι. Πουλιάδης, (από υπογραφή του σε υπηρεσιακά βιβλία του σχολείου).

χατζή, Χρήστον Γκουτζιαμάνη, Δημήτριον Λιούταρη, Σωτήριον Γκίμπαν, Μιλτιάδην Χατζηγιάννη¹⁹, Σπύρον Δ. Σπύρου και Κ. Παπαδημητρίου.

Θωμάς Παπαδημητρίου (1909) με συναδέλφους Ιωάννην Νάτσιαν, Πατελὴν Πρωτογύρου, Νικ. Παπαχατζή και Μιλ. Χατζηγιάννη.

Φίλιππος Ζυγούρης, δεύτερη περίοδος από τα 1912 έως τα 1931, με συναδέλφους <κατά καιρούς στο μακρό αυτό χρονικό διάστημα τους> Ζήσην Ζωγράφου, Θ. Παπαδημητρίου, Ν. Ζωγράφου, Παναγ. Μάνιου, Κατίαν Γιαννάρου, Θεοδώραν Μπλέκατση, Πολυτίμη Βλαχοδήμου, Δέσποιαν Γκουτζιαμάνη, Χρήστον Παπανικολάου και Κατίαν Παπαναούμ.

Νικόλαος Ζωγράφου με συναδέλφους Παναγιώτην Μάνιου, Πολυτίμη Βλαχοδήμου, Δέσποιαν Γκουτζιαμάνη, Ζωίτσαν Γκουτζιαμάνη, Τάκην Παπαναούμ (1931).

Τερζόπουλος με συναδέλφους Παν. Μάνιου, Ν. Ζωγράφου, Κ. Μπέντα, Τάκην Παπαναούμ, Δέσποιαν Γκουτζιαμάνη, Ζωίτσαν Γκουτζιαμάνη και Πολυτίμη Βλαχοδήμου και Θεολογία Σαραϊλή και Βασιλική Πουγγία.

Εμμανουήλ Μάλαμας με συναδέλφους τους προαναφερθέντας πλην των Ν. Ζωγράφου, Τάκη Παπαναούμ, Ζωίτσας Γκουτζιαμάνη, Πολυτίμης Βλαχοδήμου και Δεσποίνης Γκουτζιαμάνη. (289)

Στη Γεράνεια έως τα 1800 εξακολουθούσε η εκπαίδευση να γίνεται στο νάρθηκα της εκκλησίας, αφού το πρώτο δημόσιο σχολείο κτίστηκε ύστερα από τα 1800. Εδίδαξαν σύμφωνα με τα αναγραφόμενα στην **Ιστορία** Αποστόλου <σελ. 56> οι εξής:

*Παπαγεώργιος 1800, Παπαηλίας 1839, Παπακωνσταντίνος 1842, Δούκας Σακελλαριάδης, αλληλοδιδάκτης έχων συνδιδάσκαλον τον Παπαδημήτριον Παπαθεοδωρίδην (1850), Μάρκος Παυλίδης (1865), Γεώργιος Παπατίγκας, αλληλοδιδάκτης (1870), Γ. Γάγαλης, Δ. Ευθυμιάδης εκ Βλάτσης (1873), Πέτρος Παπίας, Τριαντάφυλλος Αναγνώστου, εξ Ιωαννίνων, Αθανάσιος Κανατσούλης, Στέφανος Παπαδημητρίου (1882).*²⁰

Ευθύμιος Μπουρντώνας, διευθυντής, με συναδέλφους Ι. Αποστόλου και Γεώργιον Καπετανόπουλον.

Κατόπιν, Ιωάν. Αποστόλου, διευθυντής, με συναδέλφους Ν. Ρόσιου, Ζήσην Ζωγράφου, Χρ. Γκουτζιαμάνη, Δημ. Λιούταρη και Γ<εώργιον> Τσιάπαντα.

Χρήστος Παπανικολάου, διευθ<υντής>, με συναδέλφους Γεώργιον Τσιάπαντα, Λάζαρον Χατζηζήσην, Βασιλικήν Παπανικολάου, Κατίαν Χαμοδοπούλου και Φωτ<εινήν> Κλόνταρη.

¹⁹ Χατζηγιάννη, το ορθό Χατζηγιάννου, (επίσης από υπογραφή του σε υπηρεσιακά βιβλία του σχολείου).

²⁰ Το τμήμα της παραγράφου με πλαγιογράμματα είναι αντιγραφή από την **Ιστορία Σιατίστης** του Ι. Αποστόλου, σελ. 56, το υπόλοιπο είναι πληροφορίες του Φ.Ζ.

03. Εκπαίδευση των θηλέων

Έως τα 1875 η εκπαίδευση της νεολαίας γίνονταν μεικτή, αρρένων και θηλέων μαζί. Κατόπιν όμως ελήφθη φροντίδα να εκπαιδεύονται διδασκάλισσες, στις οποίες ανατέθηκε η μόρφωση των θηλέων, γιατί έβλεπαν τα άτομα που γίνονταν με το σύστημα της μεικτότητας. Και η Σιάτιστα τότε αποφάσισε να αναθέσει τη μόρφωση των κοριτσιών της σε διδασκάλισσες και έφερεν από τας Αθήνας τη Σοφία Στρατηγοπούλου στη Χώρα και την αδελφή της Λουκία στη Γεράνεια. Ύστερα από αυτές δίδαξαν στη Χώρα η Κλεοπάτρα, η Δήμητρα Κανταρτζή, παρθεναγωγός²¹, και η αδελφή της Παναγιώτα, νηπιαγωγός, οι αδελφές Μαρία και Ασπασία Αντωνιάδου, η Ελένη, σύζυγος του Αθανασιάδου κατόπιν, Θεοπίστη Καραστεργιοπούλου με νηπιαγωγόν την Αλεξάνδρα Νούκα, η Ελένη Δούκα και η Ασπασία.²² (290) Η Θεοπίστη Καραστεριοπούλου, η Ελένη Λασποπούλου. Η Ευανθία Σταύρου, Ολυμπία Χαλκιοπούλου, Ελίζα Χρυσοχοΐδου και Αργυρή Φυσέκη, Μαρία Διδίκα, Ελένη Λασποπούλου,²³ Πηνελόπη Αλεξίου, Ευαγγελία Αθανασίου, Μελπομένη Ι. Κοΐδου, Σοφία Κατούνη, Ελένη Τζημουλά, Βασιλική Δουδούλη, Ελένη Κουτσιμάνη, Αρετή Ιακώβου, Ελένη Καραμάνογλου, η Τσιροπούλου, η Λουκία Αμαξοπούλου²⁴, η Βικτωρία Πορίδου, Βασιλική Ιακώβου, Έλλη Λεονταρίδου, Ελπινίκη Ζυγούρη, αδελφαί Ζιάμπα, Ελευθερία Μαζαράκη, Αλεξάνδρα Δεκανίκα και οι αναφερθείσες στο προσωπικό των μεικτών Σχολείων.

Στη Γεράνεια η διδασκαλία των κοριτσιών γίνονταν στην κατοικία του ιερομονάχου Ιωνά και πρώτη διδασκάλισσα αναφέρεται η Λουκία Στρατηγοπούλου και ύστερα η Κλεοπάτρα από τη Βέροια και μια από την Κρήτη. Κατόπιν η Φανή Σίμοβικ, η Στούμπου, η Χρυσούλα Γκουτζιαμάνη, η Θεοδότη Χατζηνάνου,²⁵ η Ολυμπία Αλκιοπούλου, η Εριφύλη Λεονταρίδου, η Κατίνα Χαμοδοπούλου και οι αναφερθείσες στα μεικτά Σχολεία.²⁶

²¹ Παρθεναγωγός, διδασκάλισσα του παρθεναγωγείου.

²² Από τον κατάλογο του Φ.Ζ. στο Πρόχειρο διευκρινίζεται ότι η Ελένη Δούκα είναι παρθεναγωγός με νηπιαγωγό την Ασπασία.

²³ Επανάληψη του ονόματος. Το ίδιο συμβαίνει και με το όνομα Θεοπίστη Καραστεριοπούλου.

²⁴ Από τις υπογραφές τους σε υπηρεσιακά βιβλία των 1^{ου} και 2^{ου} Δημοτικών Σχολείων Σιατίστης προκύπτουν τα ονόματα των διδασκαλισσών Τσιροπούλου και Αμαξοπούλου: Ελίζα για την πρώτη και Δουκαΐνη για τη δεύτερη.

²⁵ Θεοδότη Χατζηνάνου, Δεληνάνου το ορθό (από υπογραφή της σε υπηρεσιακά βιβλία του σχολείου).

²⁶ Βλέπε το άρθρο «Η εκπαίδευση στη Σιάτιστα το 18^ο, 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα: Αλφαβητικός κατάλογος όσων εκπαιδευτικών γνωρίζουμε ότι δίδαξαν στη Στοιχειώδη Εκπαίδευση στη Σιάτιστα» στην ιστοσελίδα <http://www.siatistanews.gr>

04. Τα Νηπιαγωγεία²⁷ ;

Το νηπιαγωγείο της Γεράνειας, από την αρχή της λειτουργίας του έως το χρόνο της κατάργησής του, στεγάζονταν όπου και το παρθεναγωγείο. Πρώτα στην κατοικία του ιερομονάχου Ιωνά και έπειτα στο Γκιστοπούλειο²⁸ Παρθεναγωγείο.

Στη Χώρα από τα 1870 το νηπιαγωγείο λειτουργούσε στο επάνω πάτωμα του δημοτικού σχολείου, στο οποίο η είσοδος και έξοδος γίνονταν με μια θύρα που έφερνε στον περίβολο της εκκλησίας <του Αγίου Δημητρίου> μέσω μιας μικρής γέφυρας πέτρινης, έως τα 1882, οπότε η αλληλοδιδασκτική μέθοδος, με την πρωτοβουλία του αρχιερέως Αθανασίου του Μεγακλέους, αντικατεστάθη με τη νέα μέθοδο διδασκαλίας, σύμφωνα με την οποία η δημοτική εκπαίδευση (291) ορίστηκε εξατάξια και η μέση επίσης εξατάξια. Τότε η αίθουσα του νηπιαγωγείου χωρίστηκε σε δωμάτια, για να στεγάσει τις δύο ανώτερες τάξεις του δημοτικού και το διευθυντήριο, το δε νηπιαγωγείο μεταφέρθηκε στην Τσιαγκάλινας το σπίτι και έκτοτε παρακολουθούσε το παρθεναγωγείο, στεγάζονταν δηλαδή, όπου και εκείνο, άλλοτε στο παρθεναγωγείο, που ανίδρυσεν ο Ναούμ Βόγκουλιος, άλλοτε σε σπίτια ιδιωτικά και τελευταία στο δημοτικό σχολείο, έως ότου ο ευεργέτης Δ. Ιωαννίδης ανήγειρεν ιδιαίτερο κτίριο, στο οποίο στεγάστηκε μόνιμα και λειτουργούσε κατά το Φρεβελιανό²⁹ σύστημα, έως την εποχή της απελευθέρωσής μας (1912). Τότε τα έπιπλα και <τα> εποπτικά μέσα διδασκαλίας έχουν διασπαρεί ή διαρπαγεί και το νηπιαγωγείο έχει καταργηθεί, το δε κτίριο τροποποιήθηκε και χρησιμοποιήθηκε για κινηματογράφος πρώτα και ύστερα για <να στεγάσει> κρατικό υφαντήριο έως τις μέρες της Κατοχής, που οι στρατιώτες της Κατοχής, που καυχόνταν ότι ανήκον σε δύο έθνη που είναι τα πιο πολιτισμένα, τα πιο μορφωμένα, τα πιο εξηυγενισμένα στάθηκαν ικανοί και το έκαμαν ερείπιο, για να καύσουν την ξυλεία του.

05. Μέση Εκπαίδευση-Ελληνική Σχολή

Η διδασκαλία των μαθητών της Ελληνικής Σχολής γίνονταν από διακεκριμένους ελληνοδιδασκάλους και γι' αυτό θεωρούνταν ότι η Ελληνική

²⁷ Το ερωτηματικό υπάρχει στο χειρόγραφο.

²⁸ Είναι το σχολείο που χτίστηκε το 1911 δίπλα στο ναό των Αγίων Ταξιαρχών Γεράνειας με δαπάνες των αδελφών Γκιστοπούλου κατά το μεγαλύτερο μέρος (300 λίρες σε σύνολο δαπάνης 500 λιρών) και των άλλων αποδήμων Σιατιστινών, βλέπε Α.Ν.Δάρδα, «*Δuo Ιστορικά Εκπαιδευτήρια της Σιάτιστας*», ανάπτυπο από το περιοδικό *Δυτικομακεδονικά Γράμματα*, τόμος 14ος, Κοζάνη 2003, σελ. 374-75.

²⁹ Φρειδερίκος Φρέβελ (ή Φρέβελ) (1782-1852), Γερμανός παιδαγωγός. Η συμβολή του στη διαμόρφωση του θεσμού των νηπιαγωγείων είναι αναμφισβήτητη. Είναι αντίθετος προς την αφηρημένη διδασκαλία για τα μικρά παιδιά.

Σχολή της Σιάτιστας ήταν μια από τις καλύτερες Σχολές, που την εποχή εκείνη μετρούσαν στα δάχτυλα του ενός χεριού.

<1> Ο αρχαιότερος από τους γνωστούς <δασκάλους> που δίδαξαν στην Ελληνική Σχολή είναι ο Χρύσανθος ο Ζηταίος, Ηπειρώτης. Αυτός επέστρεψε από την Τρανσυλβανία³⁰ στα 1710, ήλθε στη Σιάτιστα και δίδαξε τρία έτη στην Ελληνική Σχολή τα Ελληνικά Μαθήματα (292), δηλαδή έως τα 1713³¹. Ήτο ειδήμων της Ελληνικής και Λατινικής (Γ. Ζαβίρα, **Νέα Ελλάδα**, σελ.546).

2) Ύστερα από το<v> Χρύσανθο αναφέρεται ο Μεθόδιος ο Ανθρακίτης (1720), οπότε ήταν μαθητής του στη Σιάτιστα και ο Σεβαστός Λεοντιάδης από την Καστοριά, συμμαθητής του πολλού Μπαλάνου. Ο Μεθόδιος γεννήθηκε στα Ιωάννινα³² κατά τα μέσα της 17^{ης} εκατονταετηρίδας, άκουσε μαθήματα στο Γεώργιο Σουγδουρή στα Ιωάννινα. Έπειτα πήγε στην Ιταλία, εφημέριος στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου στη Βενετία, και ασχολήθηκε στα (με τα) Μαθηματικά και στη (με τη) Φιλοσοφία. Γύρισε στην Ελλάδα ύστερα από τα 1700 και δίδαξε με ευδοκίμηση στις Σχολές Ιωαννίνων, Καστοριάς και Σιάτιστας. Επειδή δε επεχείρησε να διδάξει τη Φιλοσοφία του Καρτεσιού και Μαλεμβραχίου, των οποίων είχε μεταφράσει μερικά από τα συγγράμματά τους, κατηγορήθηκε στη Μ<εγάλη> Εκκλησία ως καινοτόμος και αφορισήθηκε. Το αφοριστικό, υπογραμμένο από τους τότε συνοδικούς αρχιερείς, σώζεται στον κώδικα της Ι. Μητρόπολης Σιατίστης³³, όπου στάλθηκε με γράμμα συνοδικό στον άγιο Σισανίου, για να αποστείλει [τον] <Μεθόδιο Ανθρακίτη> στην Κωνσταντινούπολη, για να απολογηθεί. Ο Μεθόδιος πήγε στα Πατριαρχεία, απολογήθηκε στη Σύνοδο, που πρόεδρος ήταν ο πατριάρχης Ιερεμίας ο Γ', και απαλλάχτηκε, αλλά το σύγγραμμά του κήκε σύμφωνα με την απόφαση της Συνόδου, για «περιορισμό και σφροονισμό των φιλοσοφούντων».

3) Τρίτος ελληνοδιδάσκαλος Σιάτιστας αναφέρεται ο Παΐσιος ο Δήμαρος. Αυτός δίδαξε από τα 1735-1742, δηλαδή 7 χρόνια.³⁴

³⁰ **Τρανσυλβανία:** Στην περιοχή της σημερινής Ρουμανίας το 13^ο-14^ο αι. δημιουργήθηκαν τρία κράτη, η Τρανσυλβανία, η Βλαχία και η Μολδαβία. Η Τρανσυλβανία από το 1538 πέρασε στην Ουγγαρία και αργότερα στην Αυστροουγγαρία.

³¹ Εμφανίζεται στη βιβλιογραφία και με τις επωνυμίες: Χρύσανθος ο Ηπειρώτης (Αραβαντινός Παναγιώτης, **Βιογραφική Συλλογή Λογίων της Τουρκοκρατίας**, σελ. 218) και Χρύσανθος Ζιτσαίος, ως καταγόμενος από τη Ζίτσα (Δάρδας Α., **Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας**, σελ. 17). Νέοτεροι ερευνητές δε συμφωνούν για το χρόνο παρουσίας του στη Σιάτιστα.

³² **Γεννήθηκε στα Ιωάννινα:** Η πληροφορία στηρίζεται στη **Νέα Ελλάδα** του Γ. Ζαβίρα, σελ. 418. Οι σημερινοί ερευνητές δέχονται ότι γεννήθηκε στο χωριό Καμινιάς ή Καμινιάς Ζαγορίου.

³³ Καλινδέρης Μιχαήλ, **Ο Κώδιξ της Μητροπόλεως Σισανίου και Σιατίστης (1686-)**, σελ. 104.

³⁴ Παΐσιος ο του Δημάρου είναι το όνομα με το οποίο καταχωρίζεται στη **Νέα Ελλάδα** του Γ. Ζαβίρα. Τα βιογραφικά του στοιχεία είναι αυτά που ο Φ.Ζ. τα αποδίδει λίγο πα-

4) Τέταρτος ο ιερέυς Μιχαήλ, [από Ιωάννινα]³⁵. Ούτος εχρημάτισε <διδάσκαλος> δύο περιόδους, την πρώτη περίοδο πρωτότερα από τα 1730 και τη δεύτερη πρωτότερα από τα 1750.

5) Ύστερα από τον ιερέα Μιχαήλ edίδαξεν ο Μιχαήλ Παπαγεωργίου, 1752.

06. Ο Μιχαήλ Παπαγεωργίου

Ανήρ λόγιος, ρήτωρ, ποιητής και φιλόσοφος. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα στα 1727. Ήταν υιός του ιερέως Παπαγεωργίου. Η οικογένεια Παπαγεωργίου (293) αποτέλεσε (έδωσε) μια σειρά ιερέων, γιατί και ο πάππος του ήταν ιερέυς. Ο Μιχαήλ τα εγκύκλια μαθήματα άκουσε στη Σιάτιστα. Τα ανώτερα στα Ιωάννινα από τον Ευγένιο το Βούλγαρη. Ύστερα έγινε διδάσκαλος στη Σιάτιστα, Σέλιτσα <Εράτυρα> και στο Μελένικο. Επειδή δε επιθυμούσε να αποκτήσει ανώτερη μόρφωση, μετέβη στη Γερμανία και Βιέννη, όπου έμαθε τη γερμανική και λατινική γλώσσα και ακροάστηκε στο Πανεπιστήμιο της Βιέννης μαθήματα της Φιλοσοφίας και Ιατρικής και διορίστηκε διδάσκαλος της Ελληνικής στο εκεί κολλέγιο της Αγίας Βαρβάρας και τον πήραν για διδάσκαλο των ελληνοπαίδων στην ελληνική παροικία της Βιέννης. Απέθανε στα 1796. Συνέγραψε διάφορα συγγράμματα (Βλέπε Γ. Ζαβίρα, **Νέα Ελλάδα**, <σελ. 461-63>), ηρωελεγικά έπη και επιγράμματα ηρωικά, από τα οποία αντιγράφω παρακάτω δύο, που σώζονται στην οικία Χατζηιωαννίδου, σήμερα Κ. Νεραντζοπούλου.

*Νῦν θεὸς ὑψιμέδων πάνδωρον ἐπόρσενεν οἶκον
χάρμασιν ἀγλαΐαις Πανδώρης εἰ πίθον ὥσπερ
ἐξ οὗ νωλεμέως οὐ δῶρα δολοφροσυνάων
ἀλλὰ γε τῶν χαρίτων προῖενται
ἐν Σιατίστη 1755. Σεπτεμβρίου 15
Μιχαήλ Παπᾶ Γεωργίου*

<Τώρα ο Θεός που κυβερνά τα ουράνια το σπίτι το γέμισε με όλα τα καλά, τις ομορφιές, ακριβώς όπως το πιθάρι της Πανδώρας. Από αυτό όμως το σπίτι ακατάπαυτα ρέουν όχι δώρα πανουργίας, αλλά δώρα των Χαρίτων.>

*2) Δόμος μὲν εἰμὶ τοῦ Ἰωάννου, ζένε,
πάντων δὲ κάλλει ἐνδίκως προῦχων πάνυ
ἐπὶ φρονήσει καὶ ἐμός γε δεσπότης οὐ τῷ*

ρακάτω (σελ. χειρ. 311) στον «εξ Ιωαννίνων λόγιο ονόματι Δήμαρο» θεωρώντας, όχι ορθά, ότι Παΐσιος και Δήμαρος είναι δυο διαφορετικά πρόσωπα.

³⁵ Ο Ι. Αποστόλου τον αναφέρει ως: ο Μιχαήλ ο εξ Ιωαννίνων. Ο Γ. Ζαβίρας όμως τον ονομάζει συμπατριώτη τού Σιατιστέα Δ. Καρακάση, **Νέα Ελλάδα**, σελ. 277 και στη σελ. 297, στα «τύποις ανέκδοτα έργα» του Βούλγαρη, καταχωρίζει τρεις επιστολές του Βούλγαρη προς τον **Παπᾶ Μιχαήλ Σιατιστέα**.

*τυχόντι τῶν ἄλλων προὔχων μέτρῳ.
Μιχαήλ Παπαγεωργίου*

<Ἐνε, εἶμαι το σπίτι του Ιωάννη που δίκαια ξεχωρίζει από όλα τα άλλα στην ομορφιά. Και ο κύριός μου, βέβαια, ξεπερνάει κατά πολύ όλους τους άλλους στη φρόνηση.>

Ἄξια λόγου ἔργα <του> εἶναι το **Μέγα** και το **Μικρό Αλφαβητάριο**. Αυτός πρώτος ἔχει εκδώσει Ελληνικό Αλφαβητάριο (1771). Ο Μιχαήλ εξέδωσε στην Πέστη το<ν> «*Πρόχειρον και ευπόριστον διδάσκαλον των πρωτοπειρων ρωμελιτών*³⁶ της Γερμανικής γλώσσης» με ἔξοδα του τιμιωτάτου και χρησιμωτάτου κυρίου <Γεωργίου> Κων. Πέλεγκα από Καστοριά.³⁷

³⁶ **Ρωμελίτες:** «*Ρουμेलία: Η λέξη προήλθε εκ του τουρκικού Ρουμ-ιλλί: χώρα των Ελλήνων. Επομένως αναφέρεται εις το πλείστον μέρος της Βαλκανικής Χερσονήσου και όχι εις την γνωστήν Ρούμελην της Στερεάς Ελλάδος*». (Γιάννης Αργ. Τόζης, «*Σιατιστινά*», ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΑ 2, υποσημ. στη σελ. 315).

³⁷ α) Ο πλήρης τίτλος του βιβλίου είναι:

Πρόχειρος και ευπόριστος διδάσκαλος, των πρωτοπειρων Ρωμελιτών, της γερμανικής γλώσσης. Τοντέστι, βιβλίον επωφελέστατον, και αναγκαιότατον, εις εκείνους τους Ρωμελίτας οπού ποθούνσι, δια να μάθωσι των Γερμανικών Γραμμάτων την Ανάγνωσιν, διαφόρων πραγμάτων ονομασίας. Και Συνομιλίας αναγκαιοτάτας, ωσάν οπού περιέχει πρώτον, Γερμανικόν Αλφαβητάριον, δεῦτερον, Ρωμαϊκογερμανικόν Λεξικόν, και τρίτον, Γερμανορωμαϊκοδιαλόγους, δια περισσοτέραν δε ωφέλειαν των αρχαρίων της Γερμανικής Γλώσσης, συγγραφέντα μεν τα Γερμανικά, και με Γερμανικά και Ελληνικά Γράμματα, και ερανισθέντα, παρά του Μιχαήλ Παπαγεωργίου, του Σιατιστέως. Τύποις δε εκδοθέντα, νυν το δεῦτερον, δι εξόδων, και δαπάνης, του τιμιωτάτου, και χρησιμωτάτου, Κυρίου, Γεωργίου Κωνσταντίνου Πέλεγκα, του εκ Καστορίας. Εν Πέστα. 1792. Εν τη Τυπογραφία του Φρανκίσκου Πάτζκο.

β) Ως Γεώργιος Κων. Πέλεγκας αναφέρεται στη σελίδα 35 του βιβλίου: **Ουγγροελληνική Βιβλιογραφία** υπό Ανδρέα Horváth, Budapest, 1940, Πανεπιστημιακό Ινστιτούτο Ελληνικής Φιλολογίας, και στις σελίδες 37 και 38 του ίδιου βιβλίου διαβάζουμε πως στην Πέστα τα δυο αδέρφια Γεώργιος και Διαμαντής Πέλεγκας ήταν γνωστοί και πετυχημένοι ἔμποροι και είχαν χρηματοδοτήσει εκδόσεις και άλλων βιβλίων του Παπαγεωργίου, όπως π.χ. την τρίτη έκδοση του βιβλίου του «**Το Μέγα Αλφαβητάριο**».

Στο βιβλίο του Παντελή Τσαμίση **Η Καστοριά και τα Μνημεία της**, σελ.35, αναγράφεται στα Επιτύμβια Ελλήνων εν Πέστη:

*«Γεώργιος ο Κωνσταντίνου Πέλεγκας
ὅστις ελθὼν ἀπὸ τὴν Καστορίαν τῆς
Μακεδονίας και χρηματίσας υπήκοος του
Κραταιοτάτου Καίσαρος των Ρωμαίων και
Βασιλέως τῆς Ουγγαρίας. Γενόμενος δε εν ταυτώ
πολίτης τῆς βασιλικῆς και ελευθέρως πόλεως
ΠΕΣΤΙΑΣ ἔζησε τῆ εμπορικῆ χρώμενος ἔτη
ΕΞΗΚΟΝΤΑ ζῶν ἄγαμον ἔντιμον και εἰρηνικὴν
και ανεπαύθη εν Κυρίῳ τῆ 22 Νοεμβρίου 1801.»*

Σημ. Εντύπωση μας κάμνει το ενδιαφέρον των πλουσίων της εποχής εκείνης για την έκδοση χρησίμων συγγραμμάτων. Δεν λυπόταν να ξοδεύσουν, όταν έβλεπαν ότι η δαπάνη θα γίνονταν για ωφέλεια του γένους τους· τον πλούτο τον αποκτούσαν και δια το καλόν αυτού.

Ο Μιχαήλ επίσης συνέγραψε: «*Κατά Καλβινιστών και λουθηρανιστών περί επικλήσεως των αγίων, περί προσκυνήσεως των εικόνων, των λειψάνων, του σταυρού και άλλων τινών αναγκαίων*». Τούτο εγράφη εν Πέστη τω 1788, το έλαβε μεθ' εαυτού ο αοιδιμος, ίνα (για να) το εκδώσει εν Βιέννη, μάλιστα είχε εκδώσει και αγγελίαν. Αλλ' επελθόντος του θανάτου, *ουκ οίδαμεν νυν εν τίνι παραβύστω κείται*³⁸. (Γ. Ζαβίρα, **Νέα Ελλάς**, σελ.461-3. Α. Horváth, **Ζωή και έργα Ζαβίρα**, σ. 89). (294)

Υστερα από τον Παπαγεωργίου δίδαξε στη Σιάτιστα ο Νικόλαος Μπάρκοσης από Ιωάννινα στα 1755-1761, άριστος διδάσκαλος. Αυτού μαθητής έκαμεν ο Γεώργιος Ζαβίρας. Αυτός <ο Μπάρκοσης> ανέλαβε τη διεύθυνση της Ελληνικής Σχολής, όταν γύρισεν από την Γερμανία, αλλά, επειδή είχε διαφωνήσει με τους προύχοντας της Σιάτιστας³⁹, αναγκάστηκε να επιστρέψει στα Ιωάννινα, όπου και εξακολούθησε να διδάσκει.

Παραθέσαμε τον πλήρη τίτλο του βιβλίου για λόγους δύο: 1) γιατί δίνει τα περιεχόμενά του και αποκαλύπτει πόσο πρακτικά και ευμέθοδα ο δάσκαλος Μιχαήλ Παπαγεωργίου οργανώνει το αναγκαίο υλικό, ώστε το βιβλίο να είναι «*ευπόριστο και επωφελές*», 2) γιατί μας δίνει το χορηγό του (τον Γεώργιο Κ. Πέλεγκα), ένα τυπικό δείγμα του δυτικομακεδόνα πετυχημένου εμπόρου, που προσφέρει τον πλούτο του «για φωτισμό του Γένους». Για γνωριμία μας με αυτόν και ως οφειλόμενη τιμή καταχωρίσαμε κάποιες πληροφορίες καθώς και το επιτύμβιό του.

³⁸ Μετάφραση ελεύθερη: αλλά, αφού τον πρόφτασε ο θάνατος, δεν ξέρουμε τώρα σε ποιο απόμερο, κρυφό μέρος βρίσκεται το χειρόγραφο. Στην παράγραφο αυτή με πλάγια στοιχεία δηλώνεται η κατά λέξη αντιγραφή του κειμένου από τη **Νέα Ελλάδα** του Γ. Ζαβίρα. Το υπόλοιπο τμήμα της είναι από μέρους του Φ.Ζ. περιληπτική απόδοση της συνέχειας του κειμένου του Γ. Ζαβίρα και γι' αυτό διατηρούμε την ορθογραφία και τη σύνταξή του. (Γ. Ζαβίρα, **Νέα Ελλάς**, σ. 463).

³⁹ Η διαφωνία πρόκυψε στην Κοζάνη και μάλιστα το 1767, όταν στην Κοζάνη δίδασκε ο αδελφός του Νικολάου Μπάρκοσης, ο Καλλίνικος. Στο θέμα αναφέρεται αναλυτικά ο Χαρίσιος Μεγδάνης στο βιβλίο του **Αγγελία: Περί του κατ' Έτος τελουμένου κοινού Μνημοσύνου υπέρ των Συνδρομητών των εν Κοζάνη Σχολείων Ελληνικού τε και Κοινού· περί της Εξετάσεως των Μαθητών εν Έτει 1819 κατά Μήνα Φεβρουάριον, και περί της Αρχής, Προόδου, και της νυν Καταστάσεως της Ελληνικής Σχολής, και των εν αυτή κατά Καιρούς χρηματισάντων Διδασκάλων, και των εξ αυτής επί Παιδεία αναφανέντων Εγχωρίων τε και Ξένων**, σελ. 63 [Εκ του τυπογραφείου Σβεκίου. Βιέννη 1820]. Για την παραμονή του Μπάρκοσης στη Σιάτιστα και την Κοζάνη ο Γ. Ζαβίρας γράφει στη **Νέα Ελλάδα**, σελ. 488: Ο Μπάρκοσης προσκλήθηκε στη Σιάτιστα από τους προύχοντες της και δίδαξε στη Σχολή επί μια εξαετία. Έπειτα πήγε στην Κοζάνη, όπου «εχημάτισε κοινός διδάσκαλος» για ένα χρόνο. Στη συνέχεια, επειδή οι προεστώτες εκεί διαφώνησαν αναμεταξύ των, τον προσέλαβε ο Ιωάννης Σακελλαρίου, για να διδάσκει τους γιους του και έμεινε και στην Κοζάνη επί μία εξαετία.

Ύστερα από τον Νικόλαο αναφέρεται ο Καλλίνικος ο Μπάρκοσης (1766), μαθητής του Ευγενίου του Βουλγάρεως, από Ιωάννινα. Αυτός χρημάτισε διδάσκαλος στη Σιάτιστα με επίδοση πολλών μαθητών (Γ. Ζαβίρα, *Νέα Ελλάς*, σελ. 400).

Στα 1775 τον Καλλίνικο διαδέχτηκεν ο ιερέυς Κωνσταντίνος, από Σιάτιστα.

Ποίοι κατόπιν δίδαξαν, άγνωστο σε μας.

Στα 1766 εκδόθηκε το Αλφαβητάριο από τον Παπαγεωργίου με τον τίτλον

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΝ

ΒΙΒΛΙΑΡΙΟΝ

*Χάριν των μαθησομένων νέων τας
πρώτας αρχάς και την ανάγνωσιν των
ιερών ημών Γραμμάτων μεθοδικώς
συνετέθη μεν*

*παρά ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
του Σιατιστέως*

*Ετυπόθη δε δι' εξόδων και δαπάναις
του εντιμοτάτου Άρχοντος των Κοτακίων
κυρίου*

ΡΑΔΟΥΛΑ ΧΑΤΖΗ ΒΟΥΛΗ

του εκ της πόλεως ΜΕΛΕΝΙΚΟΥ

Εν ΒΙΕΝΝΗ της Αουστρίας

παρά τω Λεοπόλδω Καλιβόδα, τω της

Ακαδημίας τυπογράφω

εν έτει 1766. (295)

07. Αργύριος Παπαρρίζου

Ο Αργύριος Παπαρρίζου δίδαξε στη Σιάτιστα στις αρχές του 19^{ου} αιώνα ως διευθυντής της Ελληνικής Σχολής. Αυτό μαρτυρεί σημείωμα ημερομηνίας 16 Απριλίου 1813 Ιωάννου Μιχαηλίδου, μαθητού, στο οποίο λέγει ότι άρχισαν τη διδασκαλία της εισαγωγής των στοιχείων Αριθμητικής του Γεωργίου Σουγδουρή (Σιγάλα Α., σελ. 25)⁴⁰. Οπόσης αξίας διδάσκαλος ήταν ο σοφολογιότατος Αργύριος, θα δώσομε το λόγο στο μαθητή αυτού, τον πολύν Εμμανουήλ Φωτιάδη από τα Σέρρας, να μας το πει. Ο Εμμ. Φωτιάδης στο πρώτο του έργο **Σοουΐου Συζητήσεις**⁴¹ δημοσιεύει ωδήν αναφερομένην στον Αργύριο σε ένδειξη ευγνωμοσύνης. Αυτή έχει ως εξής:

⁴⁰ Σιγάλα Αντωνίου, **Από την Πνευματικήν Ζωήν των Ελληνικών Κοινοτήτων της Μακεδονίας**, σελ. 25: «...αρχίσαμεν να παραιδώμεθα παρά του σοφολογιωτάτου ημών διδασκάλου Αργυρίου ...».

⁴¹ Ο πλήρης τίτλος: στη βιβλιογραφία.

*Άλλος Ηρακλής εφάνη 'ς ταις ημέραις μας λαμπρός,
 'στάλη δε υπ' Ευρυσθέως, του Θεού ο καρτερός,
 Ρείθρα ποταμών, παιδείας, και ενδόξου Αρετής,
 ίνα στρέψη κατά κόπρου, αμαθείας της φρικτής.
 Γένους δε λαμπρών Ελλήνων νεολαίαν ευγενή
 Παρνασσόν δε και προς Μούσας ευκλεώς να οδηγή.
 Ύδραν δε, απαιδευσίαν, δράκοντα τον φοβερόν,
 επτακέφαλον θηρίον να φονεύση το σκληρόν,
 Ρητορίας, αντί ξίφους, τη οζύτητι τεμών·
 καν δ' αναγεννάται αύθις τ' απευκταίον και ωμόν,
 Ιολάω πλην, τω πλούτω, χρώμενος συμβοηθώ,
 όντως θ' εξαλείψη τούτο το δυσώνυμον κακό.
 Όθεν ως εις την Ελλάδα με την χάριν του Θεού
 και φως το ελευθερίας έλαμψεν εξ ουρανού,
 Στέφομεν αθανασίας τω στεφάνω και ημείς
 τον υιόν του παπά Ρίζου μετά κλέους και τιμής.
 Ο ευτελέστατος και ευγνωμονέστατος μαθητής Σου
 Εμμαν. Φωτιάδης*

<Περίληπτική απόδοση: Τον τιμά με το στεφάνι της αθανασίας, με δόξα και τιμή, γιατί φάνηκε στις μέρες μας σαν άλλος Ηρακλής, για να στρέψει κατά της φρικτής αμάθειας ποταμούς παιδείας και αρετής και να οδηγήσει τη νεολαία του γένους των Ελλήνων προς τις Μούσες, (τη μόρφωση και την πνευματική καλλιέργεια δηλαδή), να χτυπήσει με το λόγο (τη ρητορική του δεινότητα και τη διδασκαλία του) το επτακέφαλο τέρας της απαιδευσίας>.

(296) Στο τέλος του ίδιου έργου, για να δικαιολογήσει γιατί δημοσίευσε τα επαινετικά για τον Αργύριο επιγράμματα, που εξαίρουν τη σοφία του, λέγει ότι ένας από τους λόγους που τον έκαμαν να προβεί στη δημοσίευση αυτή, και μάλιστα ο κυριότερος, είναι όπως [ιδούν] και οι φιλόκαλοι πατριώτες του οι Σερραίοι από αυτά την προκοπή του και κατανοήσουν πόσους και οποίους γλυκείς καρπούς άφησε στην πατρίδα τους ο σεβαστός διδάσκαλος Αργύριος Παπαρρίζος και έτσι <να> φιλοτιμηθούν όλοι με μια φωνή και με μια καρδιά να τον προσκαλέσουν στο σχολείο τους, που ύστερα από την παραίτηση του Αργυρίου έμεινε χωρίς να έχει κανένα διδάσκαλο, γιατί άλλον σοφότερο και ωφελιμότερο άνδρα από αυτόν δεν θα βρουν.

«Αυτόν, λέγει, προσκαλέσατε, διότι αυτός μόνος είναι ικανός και τας ελπίδας μας να εκπληρώση εντελέστατα, και όφελος πολύ, και δόξαν μεγάλην να προξενήση εις την Πατρίδα μας· και ο λόγος μου βεβαιούται από τα πράγματα».

Ο Φωτιάδης ήταν εξοχότης επιστημονική, που τον θαύμασαν οι επιστήμονες της Ευρώπης για τις γνώσεις του στην αρχαία ελληνική γλώσσα.

Οι κάτοικοι Σερρών, πριν να λάβουν γνώση της γνώμης του Φωτιάδου, είχαν προσκαλέσει τον Αργύριο με την ακόλουθη σ' αυτόν επιστολή τους:

«Σεβαστέ μας Διδάσκαλε,

Η παρουσία σας είνε αναγκαιοτάτη εις την πατρίδα μας, καθ' ότι όσοι εμορφώθημεν χρεωστούμεν ευγνωμοσύνην εις την υμετέραν αρίστην διδασκαλίαν. Παρακαλούμεν όθεν υμάς να θελήσητε να έλθητε, δια να μας χρησιμεύσητε ως φαεινός φωστήρ εις τα έχοντα ανάγκην Σχολεία μας. Είμεθα της γνώμης ότι θα θελήσητε να ακούσητε την παράκλησίν μας και θα αποφασίσητε να έλθητε, αν και γνωρίζομεν ότι η ηλικία σας είνε προβεβηκυία, αλλ' η παρουσία σας είνε απαραίτητος, διότι θα αρυσθώμεν πολλάς ωφελείας από την διδασχίν σας όντες υπεύθυνοι να σας πληρώσωμεν μόνον δια τας σοφάς γνώμας σας.

Οι μαθητές σας και νυν Επίτροποι.»

(297) Απάντηση Παπαρρίζου αρνητική.

«Ελήφθη η υμετέρα επιστολή, ήτις με συνεκίνησε σφόδρα. Εν ολίγοις σας λέγω ότι το πνεύμα πρόθυμον, αλλ' η σάρξ ασθενής· επομένως να λάβητε υπ' όψει σας ότι δεν θα είνε δυνατή η παρουσία μου εις τα αυτού 1833.

Διατελώ υμέτερος

Αργύριος Παπαρρίζου» .

Σημ. Ο Αργύριος τότε δεν δέχτηκε, αλλά στα 1847<;>⁴² φέρεται ως καθηγητής Σερρών.

Εμήκυνα αρκετά το λόγο για τον Αργύριο και ακόμη θα μηκύνω αυτόν, γιατί φρονώ ότι ο λόγος γι' αυτόν είνε έπαινος της Σιάτιστας.

Λογύδριον του Παπαρρίζου στην εορτή των Σχολείων σε τιμή της Βαρβάρας και των λοιπών ευεργετών των Σχολείων, 1820 Φεβρουάριον⁴³.

⁴² Για την παρουσία του Αργυρίου Παπαρρίζου στις Σέρρες ο Γρ. Βέλκος δίνει τις περιόδους 1823-29 και 1834-37 στο βιβλίο του **Αργύριος Παπαρρίζος** (1764-1851), σελ. 57 και 66. Ο Φ.Ζ. στη σελ. χειρ. 304 σημειώνει: «και στα Σέρρας πρωτύτερα από το 1847». Στο Πρόχειρο όμως, στο περιθώριο, σημειώνει: «εν Σέρραις...τελευταίον τω 1847, ως φαίνεται εκ τινος αποδείξεως πληρωμής χρέους». Γενικά για το πότε ο Αργ. Παπαρρίζος δίδαξε σε Σιάτιστα, Καστοριά και Σέρρες δε συμφωνούν απόλυτα όλοι οι μελετητές. Στην ιστοσελίδα <http://www.siatistanews.gr> δημοσιεύεται άρθρο με τίτλο «**Αργυριάδες, δημοσιευμένα κείμενα, που δηλώνουν την παρουσία και δράση τους σε διάφορους τόπους και χρόνους: Αργύριος Παπαρρίζος**» όπου παραθέτουμε όσες τεκμηριωμένες πληροφορίες βρήκαμε για το θέμα αυτό, δηλώνοντας και τη σχετική πηγή. Η ίδια προσπάθεια έγινε και καταχωρήθηκε και για τους άλλους Αργυριάδες.

⁴³ Ο λόγος εκφωνήθηκε, όταν γιορτάστηκε η ανακαίνιση της σχολής. Βλέπε **Ερμής ο Λόγιος**, τόμος Γ', 1820, σελ. 367: «...Κατά δε την λαμπράν εορτήν της ανακαινίσεως της σχολής έγινεν ιερά λειτουργία. Κατ' αυτήν την ευκαιρίαν εξεφώνησεν ο διδάσκαλος της σχολής κύριος Αργύριος το ακόλουθον λογύδριον...».

Σε μονοεκκλησία και σε λειτουργία «εις μνήμην» της ευεργέτιδος των Σχολείων Βαρβάρας ο ομιλητής εξηγεί γιατί η προσφορά της στα σχολεία είναι ευπρόσδεκτη από το Θεό και αρεστή στον κόσμο: γιατί είναι προσφορά που γίνεται «προς φωτισμόν και βελτίωσιν του Γένους». **«Η σύστασις των Σχολείων είναι η πρώτη πηγή ανθρωπισμού, η πρώτη βάση του πολιτισμού, το πρώτο θεμέλιο του χριστιανισμού»**, που σημαίνει ότι με τη μόρφωση ο άνθρωπος εκπολιτίζεται, εξανθρωπίζεται.

«Εγκωμιαζόμενον δικαίου ευφρανθήσονται λαοί!

Σήμερον πληρώθη και εις ημάς, Πανιερώτατε και θεοπρόβλητε ημών αυθέντα και δέσποτα, ευλαβέστατοι Ιερείς, εντιμότατοι κληρικοί, τιμιώτατοι πραγματευταί και πάσα των ορθοδόξων Χριστιανών η ομήγυρις! σήμερον επληρώθη και εις ημάς το σοφόν τούτο του Σολομώντος ρητόν: «Εγκωμιαζόμενον δικαίου ευφρανθήσονται λαοί» Εκηρύχθη η χρονική κατά το χρέος μας μονοεκκλησία⁴⁴ προς εγκώμιον και μνήμην αιώνιον της ευεργέτιδος ημών κυρίας Βασιλικής και συνήχθη μετ' ευφροσύνης φαιδρόν όλον το της Σιατιστής ορθόδοξον πλήρωμα. Επληρώθη, βλέπω, ο περικαλλής ούτος και ευρύχωρος Ιερός ναός του μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, ώστε μηκέτι χωρείν μηδέ τα προς την θύραν. Παν γένος και πάσα ηλικία συνέδραμον ομοθυμαδόν φιλοτιμούμενοι να δείξουν με την φαινομένην παρουσίαν των σωμάτων των την οφειλομένην ευγνωμοσύνην της καρδιάς των. Αντηχούν τα Ιερά τείχη του θείου τούτου ναού από τα εκκλησιαστικά άσματα, αι μελωδία προβαίνουσαι γίνονται ισχυρότεροι, ως και επί Μωσέως ποτέ αι ουράνιοι εκείνοι σάλπιγγες. Αρχιερεύς ομού και Ιερείς, ιεροπρεπώς και λαμπρώς ημφιεσμένοι, περιαστράπτουσι το ιερόν βήμα και μετά πάσης μελωδικής αρμονίας τον τρισάγιον ύμνον αναμέλπουσιν. Αναγνώσται αναγινώσκουσι καλοφώνως τα αποστολικά παραγγέλματα και Ιεροδιάκονοι ευαγγελίζονται ευσεβοφρόνως τα ευαγγελικά κηρύγματα. Και αν εις όλας τας ιεράς τελετάς της αγίας εκκλησίας μας συμπαραστέκονται άγγελοι (καθώς και είναι τη αληθεία και αδιστάκτως πιστεύομεν) και συνδιακονώσι και συλλειτουργώσι και συμπροσφέρωσι τας προς τον ουράνιον Θεόν και Πατέρα λατρείας (298) και ικεσίας μας, ως διακονικά πνεύματα, συνευφραίνονται και αυτοί βέβαια σήμερον και με πολλήν προθυμίαν προετοιμάζουσι τους ουρανίους στεφάνους με τους οποίους έχει να στέψη ο ουράνιος Βασιλεύς την αείμνηστον Βασιλικήν, την ευεργέτιδα και κτίτορα του σχολείου μας και όλους ομού τους φιλοκάλους και φιλογενείς, όσοι έργω και λόγω συνέργησαν και συνέτρεξαν και συνεργούσι και συντρέχουσιν εις την καλήν στερέωσιν και την

⁴⁴ **Μονοεκκλησία**, η τέλεση λειτουργίας σε μια μόνο εκκλησία για όλους τους κατοίκους της πόλης κάποια μέρα και για συγκεκριμένο λόγο.

«... Σιατιστείς, *οίτινες προς έπαινον και μνήμην αιώνιον της ευεργέτιδος... Βαρβάρας, διώρισαν να γίνεται κατ' έτος μονοεκκλησία κατά την Κυριακήν της Ορθοδοξίας*», (**Ερμής ο Λόγιος**, τόμος Ι', 1820, σελ. 367).

ευκατάστατον κατάστασιν του θεαρέστου τούτου και κοινωφελούς πράγματος και ονόματος.

Συναρπαγμένος, λοιπόν, και εγώ από την πάγκοινον ταύτην χαράν ανέβηκα εις τούτην την Ιεράν και θείαν του ναού περιωπήν και βλέποντας πανταχόθεν τον αλλεπάλληλον κυματισμόν του λαού, την ευρυθμίαν του βήματος, την ευκοσμίαν του κλήρου, την ευταξίαν των χορών και την αρμονικὴν συμφωνίαν απάσης ομού της εκκλησίας ἔγινα ὅλος ἔκθαμβος· με ἔφυγεν ἀπὸ το στόμα ἡ γλώσσα και ἔμελλον να διαμεῖνω σχεδὸν και ἀλαλος, αν αὐτὴ ἡ ἰδία μου ἀπορία και ἐκπληξίς δεν ἤθελε με ἀναγκάσει να ἐκφωνήσω με φωνήν: «Αἰωνία ἡ μνήμη της αἰμνήστου και ἀξιεπαίνου ευεργέτιδος ἡμῶν κυρίας Βασιλικῆς· αἰωνία ἡ μνήμη του μακαρίτου ἀταδέλφου αὐτῆς Γεωργίου και των γονέων αὐτοῦ· αἰωνία ἡ μνήμη των ἀξιωματημονεῦτων και ἀξιεπαίνων ἀνδρῶν των συνεργησάντων και συνεργούντων εις την καλήν οικονομίαν του κοινωφελούς και θεαρέστου εις την σχολήν της Σιατίστης ἀφιερώματος».

Ἀλλὰ δια να φανῆ και ἡ ἐκφώνησίς μου αὐτὴ δικαιοτέρα και ἡ πάγκοινος αὐτὴ πανήγυρις ευλογωτέρα, προσμείνατε, παρακαλώ, εις ὀλίγον να με ἀκούσητε και με ὀλίγα το βεβαιώνεσθε. Ἀν εἶναι προσφορά εις τον κόσμον! αν εἶναι, λέγω, προσφορά εις τον κόσμον, και ἡμπορὴ να προσφέρῃ ο ἄνθρωπος ἀπὸ ὅσα ἔχει εις την γῆν ἀρεστήν και ευπρόσδεκτον θυσίαν εις τον ουρανόν, ἡ προσφορά, ὅπου γίνεται εις τα σχολεῖα προς φωτισμόν και βελτίωσιν του γένους, εἶναι ἡ πλέον εὐάρεστος και ευπρόσδεκτος εις τον θεόν. Ἡ σύστασις των σχολείων εἶναι ἡ πρώτη πηγὴ του ἀνθρωπισμοῦ, ἡ πρώτη βᾶσις του πολιτικοῦ, το πρώτον θεμέλιον του χριστιανισμοῦ· χωρὶς τα σχολεῖα δεν ἡμπορεῖ να εἶναι οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε πολιτικός, οὔτε χριστιανός ο ἄνθρωπος· διότι ο ἄνθρωπος, χωρὶς να εἶναι καν ὀλίγον καλλιεργημένον και γυμνασμένον το λογικόν του με την μάθησιν, διαμένει, τολμῶ να εἶπω, ἄλογος και ἀνόητος· και το μαρτυροῦν αι παλαιαὶ Ἱστορίαι των ἀμαθῶν ἐθνῶν και οι ἄγριοι, ὅπου ως την σήμερον εὐρίσκονται (299) εις μερικά μέρη της γῆς με σχῆμα μόνον ἀνθρωπίνης μορφῆς, με ζωὴν ὅμως ἀλογωτέραν και ἀπὸ αὐτὰ τα ἄλογα· ὅθεν δεν ἡμπορεῖ να εἶναι ἄνθρωπος χωρὶς τα σχολεῖα ο ἄνθρωπος· ἀλλ' οὔτε πολιτικός πάλιν ἡμπορεῖ να γένῃ χωρὶς τα σχολεῖα ο ἄνθρωπος, διατὶ ο ἄνθρωπος, χωρὶς να εἶναι διδαγμένος το φυσικόν και ἠθικόν δικαίωμα με την μάθησιν, μένει ἀναμιφιδόλως υστερημένος ἀπὸ τας πρώτας ἀρχὰς και βᾶσεις του πολιτικοῦ δικαίωματος, και ἀντὶ να εἶναι ζῶον κοινωνικόν και φιλόανθρωπον, κατασταίνεται ζῶον ἀκοινωνήτον και ἀπάνθρωπον και το μαρτυροῦν παλαιοὶ και νέοι νομοθέται, ὅπου δια τούτο και μόνον ἠναγκάσθησαν να ἐκδώσουν τους νόμους, δια να κάμουν ευκοινωνήτον και πολιτικόν τον ἄνθρωπον. Τώρα ἔρχομαι να εἶπῶ και το τρίτον, το ὁποῖον ἴσως εις τους περισσοτέρους θέλει φανῆ παράδοξον και ἀπίθανον, εἶναι ὅμως και αὐτό ὄχι ὀλιγώτερον πιθανόν και εὐλογον. Δεν ἡμπορεῖ να εἶναι οὔτε χριστιανός χωρὶς τα σχολεῖα ο ἄνθρωπος· ἐπειδὴ ἡ Χριστιανικὴ Θρησκεία ἀγκαλά και εἶναι ὅλη Θεῖα και ἀποτέλεσμα της Θεῖας χάριτος, λέγεται ὅμως και ὀρθοδοξία, (καθὼς και εἶναι τὴ ἀληθεία) και χρειάζεται την ἀκριβῆ ἐκκλησια-

στικήν διδασκαλίαν και κατήγησιν, και ούτε είναι δυνατόν να είναι ορθόδοξος χριστιανός ο άνθρωπος, αν δεν ηξυέρη τα ορθά και Θεόπνευστα δόγματα της κοινής ημών Μητρός, της αγίας του Χριστού εκκλησίας, οπού περιέχονται στα Ιερά βιβλία της Θεοπνεύστου Γραφής· και επειδή όλα αυτά τα Ιερά και άγια βιβλία είναι συνθεμένα εις ημάς με την παλαιάν γλώσσαν των προγόνων μας και δεν ημπορεί ούτε ακροατής να τα εννοήση, χωρίς να γυμνασθή ολίγον εις την σχολήν, ούτε εξηγητής να τα εξηγήση, χωρίς να διδαχθή εις τα σχολεία την Ελληνικήν· δια τούτο λέγω και εγώ τολμηρώς ότι, χωρίς σχολεία και μάθησιν, δεν ημπορεί να είναι ούτε χριστιανός ο άνθρωπος και μοι το μαρτυρεί ο Απόστολος λέγων πώς πιστεύσουσι ουκ όντος κηρύσσοντος; ήγουν πώς ημπορεί να πιστεύση και να γένη ορθόδοξος και χριστιανός χωρίς διδασκαλίαν και μάθησιν ο άνθρωπος; Αυτό τούτο μοι το βεβαιώνει προ πάντων μάλιστα και ο Κύριος ημών Ιησούς Χριστός, όπου προστάζει αποφασιστικώς· ερευνάτε τας γραφάς· και τούτο το ερευνάτε δεν σημαίνει βέβαια άλλο, παρά να αναγινώσκωμεν τα Ιερά βιβλία και να καταλαμβάνωμεν εν ταυτώ και τα νοήματα, (300) οπού εις αυτά περιέχονται· ότι όμως τα Ιερά ταύτα βιβλία ούτε να τα αναγινώσκωμεν μανθάνομεν, ούτε να τα καταλαμβάνωμεν ημπορούμεν, χωρίς την γύμνασιν των σχολείων και την μάθησιν, είναι γνώριμον τοις πάσι και τυφλώ κατά την παροιμίαν δήλον. Δια τούτο και η κοινή ημών Μητήρ, η Αγιωτάτη του Χριστού Μεγάλη Εκκλησία με Πατριαρχικά και Συνοδικά γράμματα όχι μόνον εις την μάθησιν μας παρακινεί, αλλά και εις τον τρόπον της υγιούς και ορθής διδασκαλίας μας οδηγεί και μας παραγγέλλει να αιχμαλωτιζώμεν παν νόημα εις την υποταγήν του Χριστού, κατά τον Απόστολον, και να αποδεικνύωμεν τους μαθητάς μας χριστιανούς ελληνίζοντας εις την φράσιν και Έλληνας χριστιανίζοντας εις τα δόγματα και εις τα ήθη και εις τον βίον, τα οποία ακολουθούμεν και ημείς, ως γνήσια τέκνα αυτής της Ανατολικής και Αποστολικής Εκκλησίας και μεταχειριζόμεθα την παράδοσιν των γραμματικών μαθημάτων όχι μόνον δια την τέχνην του ορθώς λέγειν και γράφειν, αλλά δια την χρηστότητα μάλλον των ηθών και την ακριβή κατήγησιν των πατροπαραδότων Θείων δογμάτων και επιγράφομεν εις τας εισόδους των φιλοσοφικών και μαθηματικών και φυσικών επιστημών όχι το του Πλάτωνος⁴⁵ αγεωμέτρητος μηδείς εισίτω! αλλά το της εκκλησίας παράγγελμα Ακατήγητος μηδείς εισίτω! επειδή ηξυέρομεν ότι η σοφία του κόσμου, αν δεν φωτίζεται με τας Θείας μαρμαρυγάς της ουρανίου σοφίας και αποκαλύψεως, είναι απάτη κενή και μωρία αυτόχρημα, καθώς την ονομάζει και ο Θεός Απόστολος. Δια τούτο και η ευεργέτις ημών κυρία Βασιλική Θείω ζήλω κινηθείσα, δια να συστήση την εν τη Πατρίδι αυτής ελληνικήν σχολήν κατέφυγε θεοπνεύστως εις την προστασίαν και υπεράσπισιν της Αγιωτάτης κοινής ημών Μητρός Μεγάλης του Χριστού Εκκλησίας και εις αυτήν, ως εις στερεάν και ασάλευτον Πέτραν έστησε τα θεμέλια της σχολής της, και είναι

⁴⁵ Στο κείμενο που δημοσιεύεται στον **Ερμή το Λόγιο**, σελ. 371 αντί Πλάτωνος υπάρχει Πυθαγόρου, γιατί και σ' αυτόν αποδίδεται η φράση.

και δια τούτο όχι ολιγότερον μακαριστή και αξιέπαινος όσον και δια το αδρόν και πλουσιοπάροχον αυτής αφιέρωμα.

Όταν λοιπόν το σχολείον είναι ρίζα και αρχή όχι μόνον του Ανθρωπισμού και του Πολιτικού (πολιτισμού), αλλά και αυτού του Χριστιανισμού, καθώς είπομεν, είναι αυτόθεν φανερόν ότι η σύστασις των σχολείων είναι το πλέον ωφελιμώτερον εις τους ανθρώπους, το πλέον αναγκαιότερον εις τας πόλεις, το πλέον (301) θεαρεστότερον εις τους χριστιανούς και η προσφορά και βοήθεια που γίνεται προς σύστασιν σχολείων είναι η πλέον ευάρεστος και ευπρόσδεκτος θυσία εις τον Θεόν· όθεν μακάριοι και τρισμακάριοι, όσοι ηξιώθησαν να συνεισφέρουν εις το κοινόν παρόμοια ψυχοφελή και θεάρεστα αφιερώματα, μακαρία και τρισμακάριστος η ευεργέτις ημών, κυρία Βασιλική, οπού εξελέξατο την αγαθήν μερίδα και ευηργέτησε την πατρίδα της με την πλέον αρεστήν και ευπρόσδεκτον εις τον θεόν προσφοράν της· μακάριοι και τρισμακάριοι και οίτινες άλλοι μιμηθούν την αξιομίμητον αυτής προαίρεσιν και συνεισφέρουν το κατά δύναμιν έκαστος εις τον καταρτισμόν και πλουτισμόν του σχολείου της πατρίδος των· θέλει μνημονεύωνται βεβαίως αιωνίως, ως σήμερον και θέλει ακούσουν εδώ μεν το αιωνία η μνήμη εκεί δε το ευ, δούλε αγαθέ και πιστέ, επί ολίγων ης πιστός, επί πολλών σε καταστήσω, είσελθε εις την χαράν του Κυρίου σου.»

Κατάλογος των αιμνήστων συνδρομητών της Σχολής αναγνωσθείς παρά του Αρχιερέως:

«Αιωνία η μνήμη των εξ αρχής κτιτόρων και θεμελιωτών της Σχολής.

Ο εν μακαρία τη λήξη προκάτοχος ημών Κ^{ος} Νεόφυτος αφιέρωσε εις την Σχολήν γρόσια δύο χιλιάδας. Αιωνία η μνήμη.

Η εν Ιασίω Κ^α Βασιλική Νικολάου αφιέρωσε εις την Σχολήν το τρίτον μέρος της περιουσίας του μακαρίτου αυταδέλφου αυτής Γεωργίου.

Ο μακαρίτης Κων. Δούκα Χατζή Μιχαήλ αφιέρωσε εις την Σχολήν γρόσια χίλια τριακόσια. Αιωνία η μνήμη του.

Ο μακαρίτης Γεώργιος Αυξεντιάδης, καθηγητής, αφιέρωσε εις την Σχολήν την βιβλιοθήκην αυτού εκ 217 τόμων. Αιωνία η μνήμη.

Ο τιμώτατος εν νέοις κυρ Ναούμ Δημητρίου, Σιατιστεύς, αφιέρωσε δέκα σώματα Γραμματικής Ζαχαριάδου. Αιωνία η μνήμη.

Γεωργίου, Πασχάλη, Παναγιώτου, Μιχαήλ και Ευστρατίου και των ενταύθα εντιμοτάτων Επιτρόπων και πολιτών των συνεργησάντων και συνεργούντων λόγω και έργω εις την Σχολήν, Αιωνία η μνήμη».

Επίλογος του Αρχιερέως αγίου Σισανίου και Σιατίστης Κ^{ος} Κ^{ος} Ιωαννίκιου:

«Τους μεν επαίνους και τους μακαρισμούς των μνημονευθέντων τούτων αξιεπαινων ανδρών ηκούσατε, τέκνα εν Κυρίω ημών αγαπητά, ευχόμεθα δε και ημείς αρχιερατικώς (302) και προτρέπομεν πάντας υμάς πατρικώς, ίνα ζηλεύσητε και μιμηθήτε τον ένθεον τούτων ζήλον και την αγαθήν προαίρεσιν των κτιτόρων της Σχολής και να συνδράμητε το κατά δύναμιν έκαστος εις τον καταρτισμόν και καλλωπισμόν της Σχολής της πατρίδος σας και οι μεν έχοντες να

προσφέρητε την δυνατήν βοήθειαν δια την ανόρθωσιν της Σχολής, οι δε μη έχοντες να δείξητε την καλήν προθυμίαν εις το να συντρέχητε εις την προκοπήν των παιδιών σας και να τα στέλλητε εις τα σχολεία, δια να γείνουν με την μάθησιν και άνθρωποι καλοί και Χριστιανοί τέλειοι και ούτω θέλετε αξιωθή έκαστος της παρά του πλουσιοπαρόχου και μισθαποδότου θεού αντιμισθίας δια την καλήν σας προαίρεσιν, ου η Χάρις και το άπειρον έλεος εΐη μετά πάντων Υμών».

Επιστολή Παπαρρίζου προς την ευεργέτιδα Βασιλικήν.

Επαινει την Βαρβάρα για την προσφορά της στη Σιάτιστα, γιατί με τη δωρεά της για τη Σχολή έδωσε τη δυνατότητα σε κείνους που διψούσαν για μάθηση να την απολαμβάνουν τώρα χορταστικά. Και σημειώνει: Η Σχολή θα μείνει «εις όφελος παντοτινό της νεολαίας της πατρίδος μας». Ο ίδιος υπόσχεται, ως δάσκαλος, με το έργο του να υπηρετήσει το σκοπό της δωρήτριας, τη μόρφωση δηλ. της νεολαίας.

«Οσιωτάτη και ευεργετικωτάτη μοι Κ^α Βαρβάρα, ταπεινώς προσκυνώ.

Έλαβον τα τίμιά μοι γράμματά σας ομού και τα προς την πενθεράν μου και προς εμέ φιλοδωρήματά σας δια του συναδέλφου μου Παπά κυρ Θεοδώρου και υπερευχαριστώ και κηρύσσομαι υπόχρεως να ενθυμούμαι δια βίου τας χάριτάς σας· αγκαλά ούτε η καλοκαγαθία σας απεβλέψατέ ποτε εις τας ευχαριστίας οπού σας κάμνουν επί γης οι άνθρωποι, όσους εηρηγητήσατε και ευεργετείτε, ούτε εγώ είμαι τόσον ευτελής και απειρόκαλος, οπού να χασομερούμε με το λυχνάρι έχοντας έμπροσθέν μου τον ήλιον. Δεν σας επαινώ, μα την αλήθειαν, παρακινούμενος από καμμίαν κολακείαν ανελεύθερον δια τας προς εμέ χάριτάς σας, επειδή όλες αι κατά μέρος ευεργεσίες και χάριτες, μ' όλον ότι υποχρεώνουν τους εηρηγητημένους προς τους ευεργέτας, είνε μ' όλον τούτο πεπερασμένες, όσο μεγαλώτατες κι αν γένουν, γιατί περιορίζονται εις αυτούς μόνους και μαζί με αυτούς και αποθνήσκουσι και μήτε αυτές εδώ περισσεύονται, μήτε οι μισθοί των εκεί πολλαπλασιάζονται, αλλ' ένας και εδώ μένει ο εηρηγητημένος και εκεί του ευεργέτου ο στέφανος. Σας επαινώ όμως ειλικρινώς δια την ανεξάντλητον πηγήν των χαρίτων, όπου ηνοιζατε εις την Σιάτισταν, από την οποίαν άρχισαν να πίνουν χορταστικά, όσοι εδιψούσαν προ πολλού χρόνου την μάθησιν. Σας μακαρίζω λαμπρώς δια τα άσβεστα φώτα των Μουσών, όπου άναψέτε στην πατρίδα μας (303), από τα οποία άρχισαν να φωτίζονται ήδη όχι μόνον της Σιατίστης οι φιλομαθείς νέοι, αλλά και πολλοί των πέριξ πόλεων. Ερράγη ύδωρ εν γη διψώση, φως ανέτειλε τοις εν σκότει καθημένοις. Βασιλικόν όντως και θείον το κατόρθωμα. Τι τόσον ωφέλησαν τα τείχη της Σεμιράμιδος; Τι της Βαβυλώνος οι Κρεμαστοί Κήποι; Τι της Ρόδου ο Κολοσσός; Τι της Αρτέμιδος⁴⁶ το Μαισωλείον; Ουδέν πλέον από μίαν ματαίαν του πλούτου επίδειξιν και ανωφε-

⁴⁶ Της Αρτεμισίας.

λή των οφθαλμών διατριβήν. Η ιδική σας όμως Σχολή, κτισμένη εις την περιωπήν της πατρίδος μας, θέλει διαμένει όχι μόνον εις θαύμα των θεατών και μακαρισμόν του αιμινήστου ονόματός σας, αλλά και εις όφελος παντοτεινόν και φωτισμόν της νεολαίας της πατρίδος μας· και η ευεργεσία σας αύτη, παρουσιάζομένη⁴⁷ κατά διαδοχήν εις την γην, θέλει συμπολλαπλασιάζει και τους στεφάνους σας εις τον ουρανόν. Και ηξέυρομεν ότι όλες οι θείες αμοιβές και αντιμισθίες είνε άπειροι καθό θείαι. Αλλ' ηξέυρω πάλιν Ηλίου και Σελήνης δόξαν και άπειρον απείρου απειρότερον. Όθεν και η πατρίς, το ευεργετηθέν φίλον έδαφος, υστερημένη από Φειδίας και Πολυκλείτους, δια να στήσουν επί γης τους αξίους ανδριάντας σας, επικαλούνται με δημοσίας φωνάς και με εκκλησιαστικές δεήσεις τον μόνον μισθαποδότην θεόν, δια να σας ετοιμάζη εις τον ουρανόν τους λαμπρούς στεφάνους των αρετών σας· και ούτω μεν η πατρίς δεν θέλει λείψει να κηρύττη και να ομολογή αιωνίως τας ευεργεσίας σας και να επιλέγη και κατά μέρος εις πάντα τόπον και κοινώς επ' εκκλησίας το «αιωνία η μνήμη», αλλά και εγώ, ως ευηρηγημένος, και μετά της πατρίδος και κατά μέρος συνευχόμενος και ταύτα προς τον μισθαποδότην θεόν, θέλει αγωνίζομαι το κατά δύναμιν εις το της διδασκαλίας και δαδουχίας έργον, αποβλέποντας εις τον κύριον σκοπόν, δι' όν και η πηγή ηνοιχθη και τα φώτα ανήφθησαν, στοχαζόμενος ότι δια ταύτης της υπηρεσίας μου ημπορώ να αποπληρώσω το χρέος μου. Και ταύτα μεν εις απόδοσιν του χρέους μου και ευγνωμοσύνης διηνεκούς τεκμήριον. Παρακαλώ δε να με ευεργετήσητε και με την εύνοιαν των οικείων σας και, προσκυνώντας ταπεινώς τον ευγενέστατον γαμβρόν σας μετά της Κ^ας συζύγου του, μένω δια βίου κήρυξ των ευεργεσιών σας.

1820, Φεβρουαρίου 15

Αργύριος Παπαρρίζου.» (304)

08. Οι μετά τον Παπαρρίζου διδάξαντες στη Σιάτιστα.

Από όσα οι άλλοι έγραψαν για τον Αργύριον και από όσα ο ίδιος γράφει, μπορεί ο αναγνώστης να σχηματίσει ακριβή κρίση για την παιδεία του και τη δράση του.

Τα πρώτα μαθήματα άκουσε στην πατρίδα του, ανώτερα στα Ιωάννινα και ύστερα, επειδή ηθέλησε να λάβει μεγαλύτερη μόρφωση, πήγε στην Ιταλία και άκουσε φιλοσοφικά στο Πανεπιστήμιο του Παταβίου. Ύστερα από τις σπουδές του εκεί εγύρισε στην Ελλάδα και εδίδαξε κυρίως στην πατρίδα του Σιάτιστα από τα 1813, στην Καστοριά από τα 1847-1850 και στα Σέρρες πρωτύτερα από τα 1847⁴⁸.

⁴⁷ Πολλαπλασιαζομένη, στο Πρόχειρο Φ.Ζ.

⁴⁸ Γενικά για το πότε ο Αργ. Παπαρρίζος δίδαξε σε Σιάτιστα, Καστοριά και Σέρρες δε συμφωνούν απόλυτα όλοι οι μελετητές. Στην ιστοσελίδα <http://www.siatistanews.gr> δημοσιεύονται τεκμηριωμένες πληροφορίες για το θέμα αυτό, με αναφορά της σχετικής πηγής.

Εκείνοι που δίδαξαν στην Σιάτιστα ύστερα από τον Παπαρρίζου είναι οι εξής: οι υιοί του Αργυρίου: ο Δημήτριος φέρεται σε σημειώματα ότι edίδαξε τα έτη 1861-1863 και ο Αθανάσιος από τα 1872 και εφεξής έως τα 1884. Ο Κωνσταντίνος Οικονόμου 1862, 1875. Ο Δ. Παυλίδης 1824 <;>, ο Μάρκος Παυλίδης 1865, ο Ιωάν. Σαχίνης 1868, Παπαθεόδωρος 1819 και εφεξής, Αναστ. Βήκας 1859-1863, Μ. Τσιόβας 1860-1863, Αβράς ο Σερίφιος 1870, ο ιερέυς Νικόλαος Κολιού 1872-1884, Φ. Σακελλαρίου 1904, Δ. Καραπατσιδης 1874 και β' περίοδος 1888, Ι. Μόλυβος, Φ. Δημάρατος και Αν. Μέγας από 1875 έως τα 1880, Αθαν. Πουλιάδης 1883, Ι. Παυλίδης, Φ. Ζυγούρης, Αθ. Κανατσούλης 1885.

Ως γυμνασιάρχαι του Τραμπαντζείου εχρημάτισαν οι: Γ. Μουσαίος, Ι. Παπίας 1891-1907, β' περίοδος 1909-1919, Θ. Νάτσινας 1907-1909, Χαρ. Ιωαννίδης 1919, Π. Τσαμίσης 1920, Γ. Γκλαβάς 1921, Γ. Μιχαλόπουλος 1921-1923, Θ. Σταυρόπουλος 1923-1925, Ν. Παπακώστας 1925 και εφεξής. Ρώτας <κενό> Κ. Δάνας γυμνασιάρχων, Εμ. Γεωργουλάκης και Γ. Γκανούλης 1945. (305)

09. Αγών Ψαλίδα και Παπαρρίζου

Ο αγώνας με τον Ψαλίδα και Παπαρρίζου προκλήθηκε από κάποιον Κώστα, γραμματέα του Αλή πασιά, και έλαβε μεγάλες διαστάσεις. Στον αγώνα αυτόν αναμείχθηκε και ο πολύς Φωτιάδης, Σερραίος την πατρίδα και μαθητής του Παπαρρίζου. Ο κυρ Κώστας είχε λάβει κάποια επιστολή από τον Παπαρρίζου. Την επιστολή αυτήν ο Κώστας έστειλε στον Ψαλίδα, για να ιδεί και θαυμάσει την φιλολογική δεινότητα του Παπαρρίζου. Ο Ψαλίδας, αντί να θαυμάσει τον γράψαντα, έψεξε (επέκρινε) τα γραφόμενα ως ανάρμοστα συντακτικώς ή γραμματικώς. Ο κυρ Κώστας απέστειλε την εξελεγχθείσαν επιστολήν και ιδικήν του επιστολήν στον Παπαρρίζου, για να δικαιολογήσει γιατί το γράμμα του Παπαρρίζου απέστειλε στον Ψαλίδα, και αυτή χρησίμευσεν ως έναυσμα του αγώνα.

Επιστολή του Κώστα στον Παπαρρίζου.

Κλέος της Ελλάδος!

Η προ πολλού σταλείσα προς με επιστολή σου επέμφθη τω αμαθεί και αθέω Ψαλίδα με σκοπόν, ίνα ίδη την πολυμαθεστάτην φιλολογίαν σου και χαρή αναπέμπων δόξαν θεώ, οπού η Ελλάς έτι σώζεται. Αυτός όμως έκαμε το εναντίον. Ενικήθη υπό της βασκανίας και εκίνησε την αμαρτωλόν και αμαθή χείρα του κατ' αυτής και με τον βάρβαρον κάλαμόν του εκέντρισε τας πλευράς αυτής. Καλλιτέρον μάρτυρα της αδικίας του δεν ημποράγα να εύρω παρά την ιδίαν επιστολήν σου, η οποία παρηγγέλθη άμα, όπου φθάση και παρουσιασθή έμπροσθέν σου και

Σπουδές –όπως ο ίδιος γράφει στον Εμμ. Φωτιάδη– έκανε στη Σιάτιστα, στο Βλαχολείβαδο Ελασσόνας, στη Ραψάνη. Δεν αναφέρει το Πατάβιο. Βλέπε Βέλκος Γρ., *Αργύριος Παπαρίζος*, σελ.112.

μαι, του λέγοντος, ως παρά τοις σοφοίς δει μάλλον ευδοκιμείν ή παρά τοις άλλοις άστεσι. Την γαρ αρετήν, ως εκ περιωπής της Ελλάδος επί πάσαν πυρσεύσας την οικουμένην και τους σοφούς θέατρον είναι της δόξης πάλαι ηξιώται (και τας περιπετείας είχαν κατά νουν και μοι της περιπετείας λάφυρον η εξαιτία είχε το γενόμενον. Τω τοίνυν κραταιοτάτω και γαληνοτάτω ηγεμόνι αναφέρων την κατάστικτον ταύτην, ίν' άπερ έλαβε τραύματα δηλοποιήσασα της ηγεμονικής αυτής απολαύση παραμυθίας) τους χρωμένους ολίγοις λόγοις μη δείσθαι νόμων πολλών χάριν ου έφησε πάλαι ηξιώται. Τους δε πολλά λέγοντας πολλών δείσθαι χαλινών αξιώσειαν αν αι Χάριτες.

Εκ γαρ πολυλογίας (307) ουκ εκφεύζεται η αμαρτία, ο και νυν περί εμέ ο πολύς εν λόγοις πέπονθε Ψαλίδας. Καίτοι γε τέττιγος αν ήνατο του περού, άλλους θεραπεύειν επιχειρών πολλοίς αυτός βρύων έλκεσιν, ει μη εωλοκρασίαν το πράγμα ηγούμενος παίζων αυτός, αλλά μη σπουδάζων ενόμισε. Γράμματα γαρ φιλικά μετά τοςαύτης ψαλιδίζων οξύτητος, ου σπουδής, οίμαι, άξιον, αλλά παιδιάς και ταύτης γε ουκ αγαθής. Τι γαρ θαυμαστόν, ω φίλος, φαίην αν προς αυτόν, ει και τι άμουσον ενυπήρχεν, οίς εγώ περί εμαυτόν έγγραψα, φίλος γαρ ούτος, άλλος εγώ, και μαρτυρήσειε αν αυτά τα γραφόμενα, ως ουκ αν τοιαύτα εγράφησαν, ει..... είναι ωμίλησεν. Φέρε δ' ουν ιδωμεν και τα ψαλιδιζόμενα ταύτα, ης..... και πόσης και ποίας έχετε ουτοπίας. Της εντιμελλογιμότητος άκυρος, λέγει, η σύνθεσις. Διατί, ω λώστε; άρ' ουκ έξεστι συντιθέναι τας λέξεις; αλλ' εν τούτω μάλλον η Ελλάς εναβρύνεται, αλλ' ο κανών της συνθέσεως παρεβάθη; Λέγε τούτον, αλλ' ουκ αν έχοις• ει δε και τούτο σοι δώσω (νεώτερον γαρ και της εμής περί τον φίλον συνηθείας) την πρεσβυτάτην και τοις πάλαι γνώριμον παρά; Επί τίσι λόγοις, προς χαράν μου λέγω ότι την παρά προς επείγοντα προσεχάραξας και ταύτα εμού κεκραγότος και μάρτυρας επικαλουμένου, ή ουκ ήκουσες; Και μην άκουσον. Έλκει με περί σε πόθος και χρεία και φοίτα ως παρά φίλοις.....και πάλιν επανεχώρουν εις το τείχος και οι Μακεδόνες παρά τους Αθηναίους.....τι δε σοι και η άλλη παρά κατατέρω κακόν ειργάσατο; Και παραπαίων αυτήν εξήλασας; Η ότι μου την των φωνηέντων σύγκρουσιν εθεράπευσε και την αδελφήν ανακαλούσα.... κατηγορηματικόν εποίησε το είδος συντάξεως; Αλλά δεδόσθω σοι και τούτο. Την δε του πλοίου μεταφοράν τι παθών, ως ελενης τις δεινή εκπορ....αλλ' ουκ αν αυτό εμποδίσαις τον σοφιστήν Λιβάνιον κυβερνήτην φέροντι επιβάτιδα δε λάλον γυναίκα, ης την γλώσσαν εύχομαι σε διαφυγείν, ίνα μη πολλήν και συ δεδεγμένος ης ως πλοίον θάλασσαν• η δε εξαιτεία έστι μεν εμοί μάρτυς ότι ως αφυλάκτως έγγραφον προς τον φίλον μου, ως προς εμαυτόν• σοί δε ότι κυκλώπειον έσχες το όμμα, ίνα σε μηδέν διαλάθη, καίτοι γε έλαθον πολλά και άλλα τότε μεν εμοί, δι' ας είπον αιτίας, παραιτηθέντα, ήδη δε αναφερθέντα. Ως μεν τότε ίώτα εν, ούτω και τινες κεραΐαι και στίγματα (308) καίρια του λόγου διέλαθον, άπερ και εύρισκεν αν τις έτερος και συνήγε ραδίως• ως δ' επεί περ ειπείν, το μηδόλως αμαρτάνειν ουτ'εμού αν είη ούτε σον, ω λώστε, ούτε μην όλως ανθρωπινον, θεού δε και μόνου• μη μου μεμφθής ψυχρότητος της κατά το εικη και μάτην Δημοσθεν..... μη γουν έμοι γε

λιγύν Αθηναίων αγορητήν, του και από γλώττης γλυκύτητος <κενό> εκείνος <κενό> κόπις, ο δημοχειριστής παρέσυρέ με από της ευκράτου ζώνης εις την κατεψυγμένην τοιαύτην εική και μάτην τον Φίλιππον, οίμαι κατορρωδήσας Ολυνθον πολιορκούντα. Ταύτα σοι λέγω περί του νου την ψυχρότητα λογιζόμενος. Ει δε περί την λέξιν, λέγω, και τον διπλασιασμόν ναυτιάς; Πάμπολλα ευρήσεις του εμετού τα αντίδοτα. Τι δε σοι και το παιδαριώδες βούλεται απορώ; Και την λύσιν ερωτώ. Το δε σφάλμα ουκ αν είη μεν λεκτικόν• θρησκευτικόν δε τι ον ουκ αν είη δήπου γε σον. Το δε απόδομα καταλαμβάνει μεν η απόδοσις και το ποίημα η ποιήσις και το δράμα η δράσις και το κτίσμα η κτίσις και το ανάλυμα η ανάλυσις. Ει δε ήμαρτον εγώ μερικώ τω πράγματι μερικώτερον επιθείς όνομα, άλλιοι κρινόντων, οι δήπου και το κακόζηλον και ανόητον θαυμάσαντες το σον εική και μάτην παραγέγραπται και επιγέγραπται. Έλθωμεν νυν και κατά του σκοπού και ευθύ του σκοπού βάλωμεν, ως ο Κυρ Κώστας ουχί προληπτικός ων τα κάκιστα κάλλιστα ηγείται, αλλά φίλος ων της αληθείας, των φίλων βραβεύει δίκαια και τον Αργύριον ανεκτήσατο και τοις χειμαζόμενοις αιθρίαν και γαλήνην εποίησε και εορτάζει ήδη την σωτηρίαν η πατρίς και τον ηγεμόνα πολυετεί και τον Κώσταν ευχαριστεί»

Σημ. Η παραπάνω επιστολή είναι σχέδιον επιστολής και δια τούτο πολλά δεν έχουν, ως έπρεπεν, είτε διότι ο αντιγράψας το σχέδιο δεν εννόησε τα γραφόμενα στο σχέδιο και αντέγραψεν εσφαλμένα πολλά από παρανόηση, είτε και διότι ο Παπαρρίζου γράφοντας σχέδιο έγραψε λέξιν τινά στα πεταχτά με την επιφύλαξη να διορθώσει αυτήν στο κύριο γράμμα. Δημοσιεύτηκε δε γιατί, και με όλες τις ελλείψεις, ο αναγνώστης θα μπορέσει να μπει στο νόημα του αγώνα δύο διανοουμένων, που διακρίνονταν και χρησίμευσαν ως διδάσκαλοι της Μακεδονίας και <της> Ηπείρου.

(309) Αν και ολίγοι την εποχή που ζούσεν ο Παπαρρίζου ήσαν οι διδάσκαλοι του γένους, εν τούτοις μισθοδοτούνταν γλίσκρα και τον γλίσχρο τους μισθό δεν πληρώνονταν τακτικά και η οικονομική τους κατάσταση ήταν αθλία, αφού καταντούσαν να παίρνουν τους μισθούς σαν επαίτες από ελάχιστα ποσά. Και μ' όλα ταύτα, επειδή το ενδιαφέρον τους για την εκπαίδευση της ομογενούς νεολαίας ήταν μεγάλο, ανέχονταν την κατάσταση, χωρίς να μειώνουν την επιμέλεια ως αφορά το έργο τους. Ο παρακάτω λογαριασμός του Παπαρρίζου μαρτυρεί τα παραπάνω μου λόγια.

«Εντιμότατοι άρχοντες σας προσκυνώ. Ιδού κατά την ζήτησίν σας ο λογαριασμός των όσων έλαβον από τους μισθούς μου, αρχομένους από 1818 Οκτωβρίου, λογαριασμένων προς 1200 γρόσια τον χρόνον κατά την ανέκαθεν συμφωνήν μου και μ' όλον ότι υπέσχοντο οι Επίτροποι της Σχολής βοήθειαν από το λάσσον⁴⁹ της Κυρίας Βασιλικής.

⁴⁹ Λάσσον, από την ιταλική λέξη lascito= κληροδότημα.

«Λάσσα ήταν τα πάγια κεφάλαια που είχαν συγκεντρωθεί από έσοδα ναών, εισοδήματα ακινήτων των ναών ή σχολείων, και από τόκους κληροδοτημάτων», (Α.Ν.Δάρδας, Γ-

	γρόσια		γρόσια
1818 έως 1819 Οκτωβρίου ο ετήσιος μισθός μου ως ανέ- καθεν ανέρχονταν εις	1200	κατά τα 1819 Μαρτίου 19 Έλαβον παρά του κ. Ζάχου	300
Από 1819 έως 1820 ομοίως ανέρχονταν εις	1200	Κατά τα 1820 από Γ. Ανα- στασίου	100
		Από κ. Δήμον Πριτσούλην	100
		Από κ. Τασιούλαν	500
		Από κ. Δημήτριον Κουκού- λην	100
		Από τον ίδιον Δημ. Κουκού- λην	10
		" " " "	26 :20
		" " " "	45: 10
		Από τευτέρι Κώστα και Στάντζιου	66: 20
		Από τευτέρι της Πάϊκηνας	31
		" Δημ. Κουκούλην	30
		" τον ίδιον δια το αμπέλι	4
		" κ.Τασιούλαν και Νιόπλιον	500
		(μερικό σύνολο)	1813:10
Από 1820 έως 1821 ομοίως ο μισθός μου	1200	Κατά τους 1821	
Από 1821 έως 1822 ομοίως ο μισθός μου	1200	Έλαβον παρά του Δεσπότη	550
Να λάβω εν όλω	4800	Από τευτέρι Λάζου Τζιούλα & Κώστα	120
		Από του αγ. Δεσπότη μας	250
		Παρά του αγ. Δεσπότη μας	19
		Έτερα ομοίως	107
		Το 1822 έτερα ομοίως	50
		Από Κώτιαν Μήτιαλια	58
		Από λογαριασμόν κ. Ι.Παπία	56

		έλαβον	2923:10 ⁵⁰
		Να λάβω προς εξίσωσιν	1876:30
	4800	(σύνολο)	4800

(311) Πληρώσατέ μοι, λοιπόν, σας παρακαλώ κατά τον άνωθεν λογαριασμόν τα ρέστα χίλια οκτακόσια εβδομήντα εξ και ζουλώτα⁵¹, αριθ.1876: 30, δια να μη δυστυχώ και μένω

δούλος σας
ο Αργύριος Παπά Ρίζος.<Παπαρρίζος>»

10. Δήμαρος

Μεταξύ των διδαξάντων στην Ελληνικήν Σχολήν Σιατίστης αναφέρεται και ο εξ Ιωαννίνων λόγιος ονόματι Δήμαρος⁵². Ούτος εδίδαξε στη Σιάτιστα επί έτη 7 από τα 1735 μέχρι 1742. Στα 1742 εκλήθη υπό των συμπολιτών του, δια να αναλάβει την διεύθυνσιν της β' Σχολής⁵³ των Ιωαννίνων. Μεταβάς εκεί εδίδασκε επί οκταετίαν μέχρι του 1750. Στα 1750 χειροτονήθη μητροπολίτης Παραμυθίας και Βουθρωτού. Συνέγραψεν επιλογήν **Λογικής** του Κορυδαλλέως, περιγραφήν του όρους Σινά εμμέτρως και περιγραφήν της εικόνας της Χρυσοβίτσης (**Λεξικόν Ηλίου**, σ. 917).

Σημ. συγγρ. Στην ίδιαν Σχολήν Σιατίστης στα 1880 εδίδαξε γόνος της ίδιας οικογενείας, Φίλιππος Δημάρατος ως βοηθός, απόφοιτος Γυμνασίου, μετά του επίσης αποφοίτου του Γυμνασίου Θεσσαλονίκης Αναστασίου Ευ. Μέγα, σχολαρχούντος του Ιωάννου Μολύβου εκ Γρεβενών. Ο Δημάρατος ήτο απόφοιτος του Γυμνασίου Ιωαννίνων. (312)

11. Δημήτριος Αργυριάδης ή Ροίζος

Ο Δημήτριος Αργυριάδης ή Ροίζος, όπως υπογράφονταν στα γράμματα που έστελνεν στον πατέρα του, γεννήθηκε στη Σιάτιστα στα 1805, άκουσε τα εγκύκλια μαθήματα από τον πατέρα του, όταν ήταν σχολάρχης στην Καστοριά,

⁵⁰ Υπάρχει κάποιο λάθος στην καταγραφή, γιατί το αναγραφόμενο άθροισμα 2923:10 δεν είναι και αυτό που προκύπτει από τη μαθηματική άθροιση.

⁵¹ **Ζουλώτα**, Zolota, νόμισμα ασημένιο, ισοδυναμούσε με 30 παράδες. Αντί να πουν 30 παράδες, έλεγαν μια ζουλότα.

⁵² Τα βιογραφικά στοιχεία που παραθέτει για τον Δήμαρο είναι εκείνα που ανήκουν στον Παΐσιο Δήμαρο (στον του Δημάρου Παΐσιο, κατά Γ. Ζαβίρα), το δάσκαλο της Ελληνικής Σχολής Σιάτιστας, (σελ. χειρ. 292). Πρόκειται, λοιπόν, για το ίδιο πρόσωπο, τον Παΐσιο, πράγμα που, εκτός από τη χρονολογία παρουσίας του στη Σιάτιστα (επί έτη 7 από τα 1735 μέχρι 1742 και στους δυο), δείχνει καθαρά και το όνομα: Παΐσιος ο του Δημάρου.

⁵³ β' σχολή Ιωαννίνων είναι η σχολή του Επιφανείου. (Βλέπε Π. Αραβαντινού, **Χρονογραφία της Ηπείρου**, τ. 2^{ος}, σελ. 276).

Ελληνικά και Λατινικά. Κατόπιν, στα 1821, όταν ο πατέρας του ήταν σχολάρχης στη Σιάτιστα, διδάχτηκε τα Έπη του Ομήρου, μερικούς λυρικούς ποιητές, τη Λογική του Ευγενίου <Βουλγάρεως> και τη Ρητορική του Ερμογένους, της οποίας χειρόγραφο αντίγραφο είχα στο αρχείο μου⁵⁴. Έπειτα, όταν ο πατέρας του εκλήθη στα Σέρρας, τον παρακολούθησεν (*ακολούθησε*) εκεί και ο Δημήτριος και edίδασκε μια από τις τάξεις της Σχολής Σερρών και συγχρόνως διδάσκονταν την Φιλοσοφία του Κούμα. Από τα Σέρρας μετέβη στα Σκόπια ως γραμματεύς του αρχιερέως Σκοπίων. Γραμματεύς είχε χρηματίσει στα 1823 του αγίου Λαρίσης. Στα 1830 εκλήθη από τα Σκόπια σχολάρχης στη Σιάτιστα, αλλ' επειδή ο Σκοπίων ζήτησεν αυτόν επιμόνως πλησίον του, ήρθε πάλι στα Σκόπια και με τον αρχιερέα <αυτόν>, που είχε παυθεί, ήρθε στην Κωνσταντινούπολη και διορίστηκε σχολάρχης εις Τζομπαλή⁵⁵.

Στα 1836 ήρθε στη Βιέννη για ευρύτερες σπουδές και ύστερα από ένα έτος, <το> 1837, ζητήθηκε συγχρόνως από Ζέμονα και Οδησσό. Αλλά κατά προτροπήν του Βαρώνου Βέλλιου, Μακεδόνας από το Βλάτσι <Βλάστη>, εθνικού μας ευεργέτου, αναλαμβάνει την εκπαίδευση των εγγόνων του Βέλλιου, που βρίσκονταν στη Δακία⁵⁶, παιδιών του ανεπιού του Αλεξάνδρου Στεφ. Βέλλιου. Άμα δε απέθανεν ο Κωνσταντίνος Βέλλιος, παρέλαβε τους μαθητές του και τους δασκάλους αυτών Γάλλους και (313) Γερμανούς και ήρθε στη Βιέννη. Εκεί εξέμαθε τη γερμανική γλώσσα και έγινε κάτοχος τριών ξένων γλωσσών, της Ιταλικής, <της> Γαλλικής και <της> Γερμανικής. Στο μεταξύ περιηγείται τις πρωτεύουσες της Ευρώπης και ύστερα από τρία χρόνια έρχεται στο Βουκουρέστι, όπου με τον Γρηγόριο Παπαδόπουλο από τη Θεσσαλονίκη συνέστησαν εκπαιδευτήριο και ύστερα από πολλά χρόνια επιστρέφει στη Σιάτιστα «πόθω των γεγηρακότων γονέων του», όπου και νυμφεύεται. Καλείται από τη Σιάτιστα στην Καστοριά και διαδέχεται τον πατέρα του. Στην Καστοριά δίδαξε μια όλη εξαετία από τα 1846-1851 και απ' εκεί τον εξήτησαν στην Κοζάνη και από την Κοζάνη στα 1853 καλείται στην πατρίδα του Σιάτιστα, όπου εξακολούθησε να διδάσκει έως τα 1858, οπότε καλείται δεύτερη φορά στην Κοζάνη έως τα 1861, που επανήλθε πάλι στη Σιάτιστα και εξακολουθούσε να διδάσκει εκεί, όπου και νοσήσας απέθανε.

Ο Δημήτριος ήτο μεγάλης μόρφωσης διδάσκαλος και διακρίνονταν στη δεξιοότητα για την εφαρμογή των κανόνων της γραμματικής. Όταν βρίσκονταν στην Κοζάνη είχαν εκδώσει μετάφραση εκ του ιταλικού της **Αυρηλιανής Παρ-**

⁵⁴ Δυστυχώς την εποχή που γίνεται η μεταγραφή του έργου του Φ.Ζ. δεν εντοπίσαμε στο αρχείο του τέτοιο χειρόγραφο.

⁵⁵ Τζομπαλή: **Τζομπαλί**, παραλιακή αριστοκρατική συνοικία στη ΒΑ. πλευρά της Κωνσταντινούπολης, συνέχεια προς τη συνοικία του Φαναρίου. Πήρε το όνομά της από ένα σημαιοφόρο του Μωάμεθ του Πορθητή, ο οποίος (σημαιοφόρος) σκοτώθηκε εκεί.

⁵⁶ **Δακία**, αρχαία χώρα της Ανατολικής Ευρώπης· απλωνόταν σε εδάφη της σημερινής Ρουμανίας και Ουγγαρίας ανάμεσα στους ποταμούς Δούναβη και Τίσα, τα Καρπάθια όρη και τον Προύθο ποταμό.

Θένου του Σίλλερ και στο τέλος αυτής «Συνοπτικήν εκδρομήν περί Γερμανικής Φιλολογίας και Ποίσεως ως και περί Ελληνικής ποιήσεως αρχαίας και νεωτέρας»⁵⁷. Την Αυρηλιανή Παρθένο αφιερώνει:

« τη /ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΚΑΙ ΙΕΡΑ ΣΚΙΑ/ ΤΟΥ ΑΟΙΔΗΜΟΥ ΙΕΡΑΡΧΟΥ ΣΕΡΒΙΩΝ ΚΑΙ ΚΟΖΑΝΗΣ **BENIAMIN** / ΤΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΕΩΣ

Οτι διετέλεσεν ευ ποιών την Μακεδονίαν πολυειδώς διανέμων τον εξ οικονομίας προσκτηθέντα Αυτού πλούτον <εκπαιδευτικούς και φιλανθρώποις κατ'αστήμασιν, οίον Θεσσαλονίκης, Κοζάνης, Σερβίων, Καταφυγής και των πέριξ Μακεδονικών πολιχνίων, εκτιμών τους πεπαιδευμένους, εκπαιδύων, προάγων και ευεργετών τους ευφρείς των νέων, και ότι περί τα τεσσαράκοντα έτη πολιτικώς και ηθικώς διευθύνων την Κοζάνην εμόρφωσε Διάδοχον εφάμιλλον τον ήδη ευκλεώς Αρχιερατεύοντα πνευματικόν Αυτού υιόν Πανιερώτατον ΚΚ. Ευγένειον και τους περί την Α.Π. στηρηούς εφόρους των Σχολείων ανατίθεται το παρόν>

και δι' επιστολής του (314) στο φίλο του Κ. Δ. Τακιατζή γράφει ποίοι λόγοι τον έκαμαν να αφιερώσει το έργο του στον αρχιερέα. Εκεί φαίνεται το ενδιαφέρον του Δημητρίου για τη μόρφωση όλων των κοινοτήτων της περιφέρειας Κοζάνης, καθόσον σε επερώτηση (ερώτηση) του αρχιερέως: «Ποία Σχολεία στερούνται χρηματικών μέσων προς συντήρησιν διδασκάλου Έλληνος και πού το πνεύμα των Κοινοτήτων πρόθυμον, ασθενή δε τα χρηματικά μέσα, ίνα συνδράμω ζων έτι;» ο Δημήτριος δεν περιορίζεται στην πατρίδα του Σιάτιστα, αλλ' επεκτείνεται και σε άλλες κοινότητες. «Η πατρίς μου Σιάτιστα, είπεν, η κάτω συνοικία αυτής Γεράνεια, το Βογατσικόν, η Βλάτση, η Βέροια, η Τσαριτσιάνη».

Σώζεται χειρόγραφον⁵⁸ «Ιστορία περί Φιλολογίας» τα οποία (με πληροφορίες τις οποίες) έχει ερανισθεί από πολλούς ιστοριογράφους της αρχαιότητας, Έλληνας και νεοτέρους Ευρωπαίους. Το χειρόγραφο φέρει στην αρχή τα ακόλουθα: «1817 εγράφη δια χειρός του Αναστασίου Γεωργιάδου εν μαθητώσι πολλοστού, 7/μβρίου 10, Σιατίστη»⁵⁹.

Επίσης έγραψε περί καταγωγής της ελληνικής γλώσσης, που ερανίσθη (με πληροφορίες που συγκέντρωσε) για τους μαθητάς του.

Ποιος ξέρει πόσα άλλα θα είχαν ανέκδοτα, τα οποία όμως, πολλά σε μεμβράνη, έχουν καταστραφεί, για να κάμνουν οι νέοι της Σιατίστας τις μπόμπες της Αποκριάς!

⁵⁷ Για χρόνο και τόπο έκδοσης βλέπε **Παράρτημα, § 3.3 Αργυριάδες, Σχετικά με την "Ιστορία περί Φιλολογίας" του Δημητρίου Αργυριάδη.**

⁵⁸ Ασαφές το πού σώζεται ή ευρίσκεται το «χειρόγραφο» αυτό. Στο αρχείο του Φ.Ζ. πάντως δεν έχει εντοπισθεί. Για το χειρόγραφο αυτό και το έργο του «Ιστορία περί Φιλολογίας» βλέπε περισσότερο στο **Παράρτημα, § 3.3 Αργυριάδες, Σχετικά με την "Ιστορία περί φιλολογίας" του Δημητρίου Αργυριάδη.**

⁵⁹ Πρόβλημα παρουσιάζει ο συσχετισμός του χειρογράφου με ημερομηνία 1817 με το «χειρόγραφο της Ιστορίας της Φιλολογίας». Ο Δ. Αργυριάδης γεννήθηκε το 1805 και στο τέλος των σημειώσεών του στην Αυρηλιανή Παρθένο, στη σελίδα 208, δηλώνει: «...έγραφον εν Κοζάνη τω 1845».

Ο Δ. Αργυριάδης ασχολήθηκε με τη μέθοδο της μυστικοχημείας⁶⁰ του διδασκάλου Αμπιλόχου⁶¹ και πολύ ευφυώς εξεφράσθη εκφέροντας την (315) εζής κρίση γι' αυτήν: «εις άπαντα τα του Αμφιλοχίου υπάρχει το μετά τούτο, άρα δια τούτο και αφιλοκάλου Βυζαντινής εποχής αποκύημα ή τε σύνθεσις και λέξις και το μέτρον των στίχων». (Π.Λιούφι, **Ιστορία Κοζάνης**, σελ. 197).

[Επιστολή του Δημητρίου στον πατέρα του από Λάρισα]

«Την λογιότητά της υικώς προσκυνώ.

Γράμμα της από το πρώτον άλλο δεν έλαβον και απορώ· λοιπόν, ιδού όπου και πάλιν γράφω δηλοποιών ότι υγιαίνω· τους οικιακούς μοι άπαντας ονομαστί ασπάζομαι και ερωτώ τα της υγείας των. Σήμερον μας ήρθεν ο κυρ Γεώργιος Νιόπλιου και έμαθον τα της υγείας σας και εχάρην· όμως ετράβηξαν από τεσκερέ εζιέτ⁶² εις τον δρόμον· μάλιστα όσους εύρουν χωρίς τεσκερέ τούς φέρουν δεμένους εδώ και κινδυνεύουν τα κεφάλια των. Ογλήγωρα ελπίζομεν όπου να πολυετή ο θεός τον πολυχρονημένον υψηλότατον Βεζήρ εφέντη μας ότι έχουν να ειρηνεύσουν όλα τα πράγματα, επειδή από την γλυκύτητά του όλοι απεφάσισαν να προσκυνήσωσι και ο θεός να δώση. Και ειρηνεύοντας ο κόσμος ο θεός δεν θέλει μας αφήση αβοηθήτους. Γράψε μοι τι σε απεκρίθησαν από Φιλιππαίους, δια να ηξεύρω και ξαναπροσκυνώ.

1823 τη 21 Μαρτίου εν Λαρίσση

Ο ταπεινός υιός της

Δ.Α. Π' Ρίζου (Δ. ο Ροίζος)»

Εν υστερογράφω προσκυνεί τον Ιωάννην Παπίαν και όλους τους συγγενείς και μεταδίδει ότι εις Τούρναβον ακούστηκε θανατικό και, για να μη ακούσει και για τη Λάρισα και στενοχωρηθεί, του γράφει ότι και εκεί απέθαναν δύο, αλλά δεν είναι βέβαιον πως είναι το ίδιο· υποπτεύουν.

Το γράμμα εστάλη, όταν ο Δημήτριος ήταν γραμματεύς πλησίον του αγίου Λαρίσης.

Ο Δ. Αργυριάδης είχε υιόν τον Π<αύλον> Δ. Αργυριάδην, ο οποίος χρημάτισε γραμματεύς της ελληνικής Πρεσβείας στη Βουδαπέστη και έχει συντελέσει πολύ στην ταχεία και ευχάριστη λύση του Χαρισείου κληροδοτήματος Κοζάνης. (316)

⁶⁰ **Μυστικοχημεία**, μέθοδος χρησμολογίας.

⁶¹ **Αμπιλόχος**, πρόκειται για τον Αμφιλόχο Παρασκευά, ιερομόναχο από τα Ιωάννινα, λόγιο, κληρικό και δάσκαλο. Φοίτησε στη σχολή Μπαλάνου Βασιλόπουλου. Εφημέριος της ελληνικής παροικίας στο Κεσκεμέτ της Ουγγαρίας, (1754-57), συμπλήρωσε τις σπουδές του στο Ποσόνιο της Ουγγαρίας. Όταν επέστρεψε στην Ελλάδα, εργάστηκε ως δάσκαλος σε διάφορες πόλεις και στην Κοζάνη, όπου μάλιστα ήταν δάσκαλος των φιλοσοφικών μαθημάτων στο κοινοτικό σχολείο. Χαρακτηρίζεται ως λόγιος συντηρητικός και αντινεωτεριστής. Επιδιδόταν επίσης στη χρησμολογία.

⁶² **Τεσκερέ εζιέτ**, εδώ, διαβατήριο. (Σπ. Π. Αραβαντινού, **Ιστορία Αλή πασά του Τεπελενλή**, σελ. 343).

12. Ο Νικόλαος Αργυριάδης

Ο Αργύριος Παπαρρίζου είχε υιόν και τον ονομαζόμενον Νικόλαον. Ο Νικόλαος ήταν γλωσσομαθέστατος· εκτός ότι ήξευρε τις ευρωπαϊκές γλώσσες, γνώριζε και την Τουρκική. Όταν βρίσκονταν στην Κωνσταντινούπολη, ασχολήθηκε (συνεργάστηκε) με τον Χαλήλ πασιά, διοικητήν ύστερα Σερβίων, μεταφράζοντας στην τούρκικη γλώσσα <την Ιστορία> του Ηροδότου.

Με τον Χαλήλ πασιά και τον αδελφό του Νικολάου Αθανάσιο έγινε στη Σιάτιστα το ακόλουθο επεισόδιο. Ο Χαλήλ κάποτε επισκέφτηκε τη Σιάτιστα ως Διοικητής Σερβίων, όπου υπάγονταν διοικητικώς και η Σιάτιστα, και ζήτησε να επισκεφθεί και τη Μανούσειο Βιβλιοθήκη, που ήταν τοποθετημένη (που στεγαζόταν) σε μια αίθουσα της Ελληνικής Σχολής. Στην Ελληνική Σχολή τότε δίδασκεν ο Αθανάσιος Αργυριάδης και για παράδοση⁶³ είχε κάμει την αίθουσα τελετών, απ' όπου ο Χαλήλ πασιάς έπρεπε να περάσει, για να πηγαίνει (για να πάει) στη Βιβλιοθήκη. Ο Αργυριάδης, είτε διότι αγνοούσε την επισιμότητα του επισκέπτη, είτε διότι φρονούσε ότι δεν έπρεπε να διακόνει το μάθημα, δεν προσηκώθηκε, όταν πέρασε ο πασιάς, για τιμή του. Ο πασιάς χολώθηκε και, όταν επέστρεψε στο κατάλυμά του, ζήτησε τους εφόρους της Σχολής και ζήτησε την απόλυσή του ως γέροντος. Οι έφοροι, άμα άκουσαν την αξίωση του πασιά, τον παρακάλεσαν να μη επιμείνει στην απαίτησή του, επειδή η κοινότητα χρεωστεί βαθείαν ευγνωμοσύνη στην οικογένεια των Αργυριαδών, της οποίας γόνος είναι ο γέροντας Αθανάσιος που διδάσκει στη Σχολή, καθ' όσον πολλά έτη οι Αργυριάδαι εμόχθησαν για τη μόρφωση της νεολαίας, όχι μονάχα της Σιάτιστας, αλλά και πολλών (317) άλλων περιφερειών. Ο πασιάς δε, άμα άκουσε το όνομα Αργυριάδης, ηρώτησε ποια συγγένεια υπάρχει με τον Αθανάσιον και τον Ν<ικόλαον> Αργυριάδην και, όταν άκουσεν ότι είναι αδελφοί, όχι μονάχα απέσυρε την πρότασή του, αλλά και εκάλεσε τον Αθανάσιον στο κατάλυμά του και εξαιρετικές τιμές του απένειμε.

Ο Νικόλαος ήτο πολύ πεισματάρης, που κατήντησε να εξισλαμισθεί από πείσμα, αν μη από περιέργεια να γνωρίσει τα τυχόν μυστηριώδη της θρησκείας του Ισλάμ. Στα τέλη του βίου <του> μετανόησε και ζήτησε συγχώρηση από τη Μ<εγάλη> Εκκλησία. Ζούσε στις Αθήνας, όπου και απέθανε, πτωχότατος, αφού σε όλη τη ζωή του δεν κατόρθωσε ποτέ να ευπορήσει. Στας Αθήνας όταν ήταν, συνειργάζονταν με άλλους και εξέδιδαν το περιοδικό «Φιλολογικός Συνέκδημος». Στο περιοδικό αυτό δημοσιεύθηκε <σε συνέχειες> μια πραγματεία του με τον τίτλο «Μακεδονικά και ιδίως περί Θεσσαλονίκης». Βλέπε φυλλ<άδιο με αριθμό 7-8 και ημερομηνία> 31 Μαρτίου 1849, <όπως και φυλλάδια με> αριθ<μούς> προ των 7 και 8 και ύστερα από αυτούς.

Τα έργα του μας είναι άγνωστα· μονάχα μου έτυχε να ιδώ στις Συζητήσεις Σουαΐου το ακόλουθο ιαμβικό επίγραμμα [αναφερόμενο] στο βιβλίο:

⁶³ Παράδοση, εδώ, αίθουσα διδασκαλίας.

«Εἰ Ζῶα πάντα φύσεως λαλεῖ νόμοις,
 Προαίρεσει δ' ἄνθρωπος ἰσχύει μόνος
 Οὐκ ἄρα πᾶσιν ἴσα τοῖς Ζώοις ἔφθ
 Αἰῶν λαχόν δ' ἄληκτον ἔγνωσται μόνος.
 Νικόλαος Αργυρίου Παπᾶ Ρίζου <Παπαρρίζου>.

<Αν όλα τα ζῶα έχουν φωνή όπως το όρισε η φύση, μόνος όμως ο άνθρωπος υπερισχύει ως προς την προαίρεση (έχει δηλ. μόνος τη δυνατότητα ελεύθερης και αυτόβουλης εκλογής), τότε τα ζῶα δεν είναι σε όλα ἴσα. Μόνος ο άνθρωπος το ξέρει καλά ότι του έλαχε «λήξη ἀληκτος», (δηλ. τέλος ζωής, το οποίο δεν πρόκειται ποτέ να παύσει να υπάρχει).>

Το περιοδικό διηύθυνε από τα 1849.

Στα 1850 του γράφει ο πατέρας <του> από την Καστοριά, στα 1850, 6 Ιανουαρίου, τα ακόλουθα:

«Φίλτατέ μοι Νικόλαε, **(318)** σε ασπάζομαι πατρικῶς.

Έλαβα το από 21 Νοεμβρίου γράμμα σου, ομού και τα φύλλα του Συνεκδήμου ως γράφετε και τα διένειμα ἄχρι του 10 αριθμού σῶα εις ὅλους τους 18 συνδρομητάς· περί δε της χρηματικής αυτών εκπληρώσεως δεν ηξεύρω τι να σας είπω. Από Σιατίστης οι τέσσαρες δυστροπούσι. Ο Νιόπλιος αποποιείται. Ο Κωστάκης της Μωραΐτισσας ανεχώρησεν εις Βλαχίαν. Ο αλληλοδιδάκτης Κορυδαλεύς απεβλήθη της Σχολής και ἔλειψε δεν ηξεύρω πού. Μένει ο αλληλοδιδάκτης μόνος Δούκας, χωρίς του συμπληρωτοῦ αυτού Αναστασίου Μπήκα⁶⁴, ὅτι και αυτός αποποιείται την συντέλειαν. Από τους εδῶ τέσσαρας ἔλαβα μόνον ἀνά 25 γρόσια της πρώτης εξαμηνίας, ἀπό δε της δευτέρας δεν ηξεύρω τι θα πάρω. Από τους 4 της Κλεισούρας ἔλαβον ἀνά 50, την διωρισμένην ετησίαν πληρωμήν και τι τώρα να προσλάβω δεν ηξεύρω. Από τους 5 του Μπλατσιοῦ ἔλαβον ἀνά 25 την πρώτην εξαμηνίαν· τι δε ἔχουν να μου αποκριθούν δια την παρούσαν δευτέραν δεν ηξεύρω. Μοι φαίνεται ὅμως ὅτι ὅλοι εἶνε ἀπρόθυμοι και ἐγὼ δεν εἶμαι ἀπαιτητῆς ἀπαραίτητος, ἀλλ' οἶος να δίδω και τον χιτῶνα μου και να λείπω ἀπό τοιούτους. Σὺ βλέπω ὅτι ἔχεις χρεῖαν και ὅτι ἐπιθυμεῖς να δανείζησαι ὕστερα ἀπό ενός χρόνου κόπους σου, οὔτε ἄρα θα ευπορήσης, ἀμφιβάλω. Ο Αθανάσιός μου με ἐλησμόνησε, ἀλλ' ἴσως θα το μετανοήση και αὐτός. Εγὼ δεν ἔχω περιττά και ἀναγκάσθηκα να κοπιᾶζω εις το γήρας ἐπ' ουτιδανῶ τω μισθῶ, γελασμένος και εις τούτο ἀπό τον Δημήτριόν μου, ὅπου μοι ἔλεγεν ὅτι οἱ Καστοριανοὶ με δέχονται εις τον ἴδιον μισθόν του και, ὅταν ἦλθα, μοι παρέστησαν γράμμα τους ὅτι ο μισθός μου εἶναι 3 χιλιάδες γρόσια **(319)** ἀν θέλω, εἰδεμῆ εἶνε ἄλλος ἔτοιμος. Εντράπηκα να γυρίσω οπίσω και ἐκατάπια την ράγα της σταφυλῆς, ὡς ο Σοφοκλῆς. Ἀν πολὺ δυσκολεύησαι λάβε 1000 γρόσια ἀπό τον κυρ Αναστάσιον ἢ Δαμιανόν και τα ἀποκρίνομαι ἀπό τον μισθόν μου τον οὐδαμινόν. Τα 20 πεντάδραγμα, ὅπου μοι ἔγραφες να δώσω εις το ἀρχοντι-

⁶⁴ Με πολὺ μεγάλη πιθανότητα εἶναι ο Αναστάσιος Βήκας, ἀργότερα ἐλληνοδιδάσκαλος στη Σιάτιστα στα 1859-63, βλέπε παρακάτω σχετικὴ ἐνότητα, σελ. χειρ. 323.

κόν του κυρ Αναστασίου, τα έδωκα από τα 750 του μισθού της παρελθούσης τριμηνίας μου. Ταύτα εν συντόμω και μένω εις την αγάπην σου.

1850, Ιανουαρίου 6, εν Καστορία

ο πατήρ σου Αργ. Π' Ρίζου

Υ.Γ. έλαβον και το από 6 Δεκεμβρίου και ενεχείρισα και το έγκλειστον κατά την επιγραφήν».

Σημ. συγγ. Εντύπωση μου κάμνει η απροθυμία των συνδρομητών. Οι Έλληνες δεν εκτιμούμε όσον πρέπει την πνευματική εργασία των άλλων. Όσα δίδομε τα θεωρούμε τσερεμέ⁶⁵. <Εντύπωση μου κάμνει και> η αδυναμία του Αργυρίου στον υιόν του και η αγιοσύνη του. <Βλ. και **Παράρτημα §3. Αργυριάδες**>

13. Αθανάσιος Αργυριάδης

Ο Παπαρρίζος είχε 3 υιούς, τον Δημήτριον, τον Νικόλαον και τον Αθανάσιον. Ο Αθανάσιος γεννήθηκε στη Σιάτιστα κατά το πρώτο τέταρτο της 19^{ης} εκατονταετηρίδας, τα εγκύκλια μαθήματα άκουσεν από τον πατέρα του, έγινε εγκρατέστατος (*πολύ καλός γνώστης*) της αρχαίας ελληνικής γλώσσης και δίδαξε πρώτα στη Σιάτιστα, και μάλιστα πολύ νεαρός, όπως ο ίδιος έλεγεν. Όταν η εφορεία των σχολείων τον εκάλεσε να τον διορίσει διδάσκαλον, εκείνος έπαιζε με τους συνομήλικές του στο προαύλιο του Αγίου Δημητρίου πηδώντας τις τρεις⁶⁶. Εδίδαξε στη Χώρα και στη Γεράνεια, διότι η Γεράνεια, όταν δεν παραχωρούσε το ανάλογο της 2/5 από το (320) εισόδημα της Τσερβένας, δεν έλάμβανε μέρος στη διοίκηση της Ελληνικής Σχολής και διόριζεν ιδιαίτερο διδάσκαλο, ο οποίος δίδασκε τα παιδιά της Γεράνειας στο μετόχι του ιερομονάχου Ιωνά (Πρακτικό Μητροπ. 1871). Στα 1872 ηνώθηκαν τα σχολ<ικά> ταμεία των δυο συνοικιών· τότε ο Αθανάσιος πληρώθηκε ετήσιον μισθόν 7.500 γρόσια (λογαρ. των Σχολείων και των 2 συνοικιών του έτους 1872). <Βλέπε σελ. χειρ. 668>. Το έτος αυτό <που ο Αθανάσιος είχε διοριστεί στη Γεράνεια> στη Χώρα εδίδασκεν ο Κωνσταντίνος Οικονόμου. Ο Αθανάσιος ήτο μελετηρός πολύ· ότε βρίσκονταν με φίλους, άμα έρχονταν η ώρα της μελέτης, τους άφηνε λέγοντας: έχω και άλλους φίλους, που με περιμένουν στο σπίτι, έχω εκεί τον Όμηρο, τον Αισχύλο, το Σοφοκλή, τον Ευριπίδη και άλλους. Δεν άφηνεν ημέραν να περάσει χωρίς να ασχοληθεί με αυτούς, όπως ο Απελλής⁶⁷, που δεν άφηνε να περά-

⁶⁵ **Τσερεμές**, ου τζιριμές, εδω ζημιά.

⁶⁶ **Πηδώντας τις τρεις**, πηδώντας άλμα τριπλούν.

⁶⁷ **Απελλής**, ο διασημότερος ζωγράφος του 4^{ου} αι. π.Χ. Υπήρξε ζωγράφος της αυλής του Φιλίππου και του γιου του Μεγαλέξανδρου. Ξακουστός ήταν ο πίνακάς του «Αναδυομένη Αφροδίτη», που είχε αφιερωθεί στο Ασκληπιείο της Κω. Από τις περιγραφές του έργου αυτού εμπνεύστηκε ο Μποτιτσέλλι, ζωγράφος της Αναγέννησης, για τον πίνακά του «Η Γέννηση της Αφροδίτης». Ήταν δεξιοτέχνης στη χρήση του χρώματος με την έντεχνη ανάμειξη των τεσσάρων βασικών χρωμάτων της αρχαίας ζωγραφικής (άσπρο, μαύρο, κόκκινο και κίτρινο) πετύχαινε εκπληκτικά αποτελέσματα στην απεικό-

σει μέρα χωρίς να σύρει μια γραμμή. Για τούτο και έγινε πολύ καλός ελληνιστής. Εδίδασκε στην Ευαγγελική Σχολή της Σμύρνης, στην Κωνσταντινούπολη, αλλά κυρίως στην ιδιαίτερη πατρίδα του και στην Καστοριά. Τα τελευταία έτη της ζωής του εδίδασκε στη Σιάτιστα, 1885, και είχε συναδέλφους τον Αθανάσιον Πουλιάδη από τη Βλάτση <Βλάστη> και τον γράφοντα το παρόν. Στα 1887 στη θεμελίωση του Γυμνασίου παρουσιάστηκε αυτόκλητος, ύστερα από τον Διευθυντή του ημιγυμνασίου Ιωάννην Παυλίδη, γόνον της οικογενείας Γκαρραγκούνη, <Βλ. σελ. χειρ. 546 υποσ. 78>, που ομίλησε. Παρουσιάστηκε [και ο γέρον Αργυριάδης] στον τοίχο <του άνω πατώματος> της Ελληνικής Σχολής, που είχε αρχίσει να καταρρίπτεται (*κατεδαφίζεται*), και ομίλησε παρομοιάζοντας τον ευεργέτην Τραμπαντζήν με τον Οδυσσέα, όταν μεταξύ των Φαιάκων έλαβε μέρος στο ρίψιμο του λίθου. (321). Απέθανε στη Σιάτιστα τις μέρες που είχε τους γάμους του υιού του Λαζάρου, στα 1890 περίπου.

14. Κωνσταντίνος Οικονόμου

Ο Κωνσταντίνος Οικονόμου, γόνος της οικογενείας των Παπασουλιωτών, γεννήθηκε στη Σιάτιστα, όπου και άκουσε τα εγκύκλια μαθήματα και τα ανώτερα στη Θεσσαλονίκη και στο Εθνικό Πανεπιστήμιο, όπου ακροάστηκε μαθήματα θεολογικά και αναγορεύθηκε διδάκτορας ή μάλλον, ως λέγονταν οι διδάκτορες⁶⁸ της Θεολογίας, προλύτης. Εδίδασκε αρκετά έτη στην πατρίδα του Σιάτιστα και, επίσης, πολλά έτη στη Θεσσαλονίκη, όπου τον θεωρούσαν, προ πάντων οι γυναίκες, σαν άγιο για την άκρα του ευσέβεια και την αυστηρή τήρηση των διατάξεων της ορθοδόξου χριστιανικής θρησκείας. Στα τελευταία έτη της ζωής του δίδαξε στην Κορυτσά, όπου και απέθανε, θύμα του θρησκευτικού φανατισμού του (*της υπερβολικής αφοσίωσής του στους τύπους της θρησκείας*). Τη Μεγάλη Τεσσαρακοστή τον πρόσβαλε δυσεντερία και, επειδή δεν ακολούθησε τη δίαιτα που του είχαν ορίσει οι ιατροί, γιατί προσβάλλονταν οι διατάξεις της Εκκλησίας ως αφορά τη νηστεία, επήλθε δεινώση (*επιδείνωση*) της κατάστασης και ακολούθησε το μοιραίο· και χάθηκε έτσι ένας τύπος χριστιανού, που μπορούσε ακόμη να διδάξει και να χρησιμεύσει ως παράδειγμα για μίμηση, σε εποχή που μεγάλη περιφρόνηση μας χαρακτηρίζει ως αφορά τους τύπους της θρησκείας, των οποίων η παράβαση για τον Κ. Οικονόμου θεωρούνταν έγκλημα.

Ο Κ. Οικονόμου ήθελε τις εκκλησιές να κατέχουν την αρμόζουσα θέση τους (322) ανάμεσα στα άλλα δημόσια κτίρια, για να κινούν την ευλάβεια των

νιση της μορφής. Κάνουν επίσης λόγο οι αρχαίοι και για τη λεπτότητα της γραμμής στη ζωγραφική του.

⁶⁸ Διδάκτορες, για την εποχή εκείνη λέγονταν οι πτυχιούχοι μιας σχολής του Πανεπιστημίου (βλέπε Χρ. Καπουκάγια, *Οι διδάσκαλοι και καθηγηταί μου*, τεύχος τρίτο, σελ.261, Θεσσαλονίκη 1977), όχι οι κάτοχοι μεταπτυχιακών τίτλων, όπως είναι καθιερωμένο σήμερα.

Χριστιανών και να είναι άξιες του προορισμού τους. Και, επειδή έβλεπε την αδιαφορία που έδειχνεν ο τότε αρχιερέυς της Θεσσαλονίκης (1885) για την ευπρέπεια των οίκων του θεού, ήγειρε δημοσιογραφικόν αγώνα εναντίον του, αφού δεν θέλησε να συμμορφωθεί με τις φιλικές υποδείξεις του.

Στη Θεσσαλονίκη ομίλησε κάποτε στο Φιλολογικό Σύλλογο για την τέλεση των γάμων στη Σιάτιστα και έκαμε παραλληλισμό των εθίμων μας με τα έθιμα των αρχαίων προγόνων μας. Το έργον του έχει εκτιμηθεί και ο Σύλλογος δημοσίευσε αυτό. Λυπούμαι πολύ που δεν μπόρεσα να το ιδώ. Ήκουσα ότι οι κληρονόμοι του το έχουν δωρήσει στην Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία Αθηνών.

Πολλά έχει γράψει ο Κ. Οικονόμου· πλην έμειναν ανέκδοτα⁶⁹. Στη Σιάτιστα έχω αναγνώσει ένα λόγο του πανηγυρικό, που ομίλησε (*εκφώνησε*) στην εορτή των Σχολείων. «Της δε ευποιίας και κοινωνίας μη επιλανθάνεσθε, τοιαύταις γαρ θυσίαις ευαρεστείται ο Θεός», με το ρητό αυτό αρχίζει το λόγο του.

Ο Κ. Οικονόμου απόκτησε τέκνα προ πάντων (*τα περισσότερα*) αρσενικά, που τους έδωσε την πρόπουσα μόρφωση. Ο Θεόδωρος έγινε ιατρός και ήσκησε το επάγγελμα στο Άγιο Όρος. Ο Γεώργιος έγινε ένας ευμέθοδος καθηγητής των Μαθηματικών που δίδασκε στη Θεσσαλονίκη, αλλ' απέθανε πολύ νέος, και άλλος νομίζω ότι ήτο τραπεζικός υπάλληλος. Απόκτησε και μια θυγατέρα, διδασκάλισσα το επάγγελμα. Η γέννηση αυτής πολύ χαροποίησε τον Οικονόμου, διότι, ως μοι είπε την ημέρα εκείνη της γέννησής της, που έτυχε να τον επισκεφθώ, τότε ο (323) γάμος του τελειοποιήθηκε. Το να μη αποκτήσει κανένας καθόλου τέκνα, μου είπε, θεωρείται του γάμου ατέλεια· το να αποκτήσει ένα μονάχα γένος, ο γάμος είναι ημιτελής· και τέλειος είναι ο γάμος, όταν ο γάμος θα φέρει άρρενα και θήλεα.

Την πατρίδα του, μεγάλη και ιδιαίτερη, αγαπούσε με τη φλόγα εκείνη του πατριωτισμού που διέκρινε τους πατέρας μας. Ονειρεύονταν την απελευθέρωση της ιδιαίτερης πατρίδας του και εύχονταν να ζήσει μονάχα για να αξιωθεί να την ιδεί ελεύθερη. Μεγάλη αισθάνθηκε χαρά, όταν ο υιός του Γεώργιος στα 1897 του έγγραφεν ότι πήγε να πολεμήσει ως εθελοντής και εξέφρασε τη λύπη του, που αυτός δεν ήταν σε θέση να παρακολουθήσει τον ελληνικό στρατό και να του φέρει [έστω και μόνο νερό].

15. Αναστάσιος Βήκας

Ο γνωστός Τάτσιος Βήκας ήταν σύγχρονος του Κ. Οικονόμου. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα και άκουσε τα εγκύκλια μαθήματα στη Σιάτιστα. Πού άκουσε ανώτερα μαθήματα, μάς είναι άγνωστο. Δίδαξε στη Σιάτιστα αρκετά έτη. Αναφέρεται σε ένα κοινό λογαριασμό Χώρας και Γεράνειας ως ελληνοδιδά-

⁶⁹ Η ύπαρξη ανεκδότου συλλογής, μάλλον τραγουδιών, αναφέρεται στο ΜΗΠΣ του έτους 1913, σελ. 31. Από αυτή τη Συλλογή δημοσιεύεται «*ανεκδότον άσμα εις τον Γεώργιον Νιόπλιον, Σιατισταίον*».

σκαλος κατά τα 1859 έως τα 1863, συνάδελφος του Μ. Τσιόβα⁷⁰. Στα 1850 ήταν αλληλοδιδάκτης συμπληρωτής του αλληλοδιδάκτου Δούκα⁷¹. Δίδαξε και στη Θεσσαλονίκη, στο εκεί Παρθεναγωγείο. Στο διάστημα της εκεί διδασκαλίας του ομίλησε (*εκφώνησε*) τον πανηγυρικό στο ετήσιο μνημόσυνο της ευεργέτιδας Καστριτσίου⁷², που γίνονταν επίσημη τελετή στο Παρθεναγωγείο, το οποίο ήταν δωρεά της Καστριτσίου. Ομίλησε «περί (324) γυναικός» και αρχίνησε το λόγο του με το ρητό «Τρία εν τω κόσμω κακά, γυνή, πυρ και θάλασσα». Κατάπληξη έκαμε στο ωραίο φύλο η αρχή του λόγου του, αλλά στο τέλος έχει (*είχε*) αποσπάσει τα χειροκροτήματα, διότι διέψευσε την έννοια του ρητού.⁷³

Ο Βήκας ήταν ένας τύπος φιλέριδος λογίου. Τον διέκρινεν όμως ετοιμότητα πνεύματος. Ένα επεισόδιο με έναν άλλο επίσης φίλερι Σιατιστινό, τον Τ., που έγινε στο νάρθηκα της εκκλησίας, μαρτυρεί την ετοιμότητά του. Όταν ο Τ. δεν είχε επιχείρημα εναντίον του και τον αποκάλεσε με τη λέξη «γκαβάδι», γιατί ήταν κοντόφθαλμος (*μύωπας*), ο Βήκας του είπε: «Έχεις δίκαιο, είμαι γκαβός, αλλά με τα γκαβά μου μάτια σε είδα από δω στη Λάρισα, όταν σε πήγαιναν με τις αλύσεις στα χέρια στις φυλακές της Λάρισας».

Στα 1880 εξ αιτίας από τα γηράματα έπαυσε να διδάσκει και ιδιώτεψε στη Σιάτιστα. Επειδή όμως ήταν χαρακτήρας αεικίνητος, δεν μπορούσε να μένει (325) σε πλήρη αδράνεια και στα 1882, μετά την προσάρτηση της Θεσσαλίας στην Ελλάδα, <1881>, έκαμε ενέργειες και διορίστηκε πράκτορας⁷⁴ της Ελληνικής Κυβέρνησης, προσπαθώντας να κάμει Έλληνες υπηκόους εκείνους που κατάρχονταν από τη Θεσσαλία και κατοικούσαν στη Σιάτιστα. Τούτο μεταδόθηκε στο Διοικητή Σερβίων και τον εξετόπισε. Εξόριστος ο Βήκας ήρθε στις Αθήνας και ζήτησεν ακρόαση από τον τότε Πρωθυπουργό Χαρ. Τρικούπη. Έγινε δεκτός, αλλ' ο Τρικούπης, του οποίου οι ώρες μάλιστα εκείνη την εποχή τού ήσαν πολύτιμες, του έκαμε σύσταση να του αναφέρει το τι ζητεί, αλλά σύντομα. Η

⁷⁰ Βλέπε σελ. χειρ. Φ.Ζ. 666.

⁷¹ Βλέπε σελ. χειρ. Φ.Ζ. 318.

⁷² **Ελισάβετ Καστριτσίου**, ευργέτις των σχολών της Θεσσαλονίκης. Από τα ενοίκια μεγάλου κληροδοτήματός της, που αποτελούνταν από κτήματα στο Βουκουρέστι, η Θεσσαλονίκη λάμβανε περίπου 650 λίρες Οθωμανικές κάθε χρόνο και για την περίοδο 1863-1883. Μετά το 1883 τα κτήματα δημεύθηκαν από τη ρουμανική κυβέρνηση και η πόλη έχασε αυτή την πρόσοδο, βλέπε «*Ευεργέτις της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Θεσσαλονίκης*», ΜΗΠΣ του έτους 1908, σελ. 284.

⁷³ Ο Τρ. Ευαγγελίδης (**Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας**, τ. 1^{ος}, σελ. 122), σημειώνει ότι ο Α. Βήκας δίδαξε στο σχολείο της Κλεισούρας την περίοδο 1850-1857. Ο Α. Δάρδας, (**Ίδρυση και λειτουργία του Τραμπαντζείου Γυμνασίου Σιατίστης με την εποπτεία της Εκκλησίας**, σελ. 36), αναφέρει ότι το 1868 ο Α. Βήκας εξελέγη συνδιδάσκαλος του Σαχίνη στην Ελληνική Σχολή Σιάτιστας.

⁷⁴ **Πράκτορες**, «...το 1880 διορισθείς Προξενικός Πράκτωρ των ενταύθα Ελλήνων υπηκόων...» γράφει για τον Αν. Βήκα ο Ι. Αποστόλου στο βιβλίο του **Ιστορία Σιατίστης**, σε υποσημ. της σελίδας 51. Παρόμοιο περιστατικό αναφέρει ο Γιάννης Αθ. Αδάμου, στο βιβλίο του **Τα Σέρβια κατά την περίοδο 1882-1912**, σελ. 23.

σύσταση αυτή ήταν αρκετή να κάμει το Βήκα να πάθει από γλωσσοδέτη, να μη μπορέσει να αρθρώσει λέξη και η ακρόαση να αναβληθεί για τις ελληνικές Καλέντες⁷⁵.

16. Παπαθεόδωρος Γεωργίου⁷⁶

Ότος δίδαξε στη Βλαχία. Γεννήθηκε στη Σιάτιστα, η κατοικία του είναι στη Γεράνεια, όπου σήμερα η κατοικία του Αθανασίου Παπακώστα. Ο πεθερός του <Παπακώστα> ήταν υιός του Παπαθεοδώρου. Πού εσπούδασε δεν μας είναι γνωστό, καθόσον λείπουν οι πηγές. Τούτο μονάχα γνωρίζομε ότι στα 1819 χρημάτισε συνάδελφος του Αργυρίου Παπαρρίζου στην Ελληνική Σχολή και ότι στάλθηκε στο Ιάσιο, από μέρος της Σιάτιστας, για την υπόθεση της δωρεάς της Βαρβάρας. Από το Ιάσιον έγραψε στο συνάδελφό του Αργύριο τα ακόλουθα:

Ο Παπαθεόδωρος ενημερώνει από το Ιάσιο τον Παπαρρίζο ότι κατέβαλε κάθε προσπάθεια για διευθέτηση της υπόθεσης της Σχολής και ότι, αν δεν αναλάμβαναν την επιστασία της Σχολής οι τωρινοί Επίτροποι, θα χανόταν η Σχολή, «το κοινόν όφελος της πατρίδας», γιατί οι πρώτοι Επίτροποι της Σχολής «πάντα λίθον εκίνουν ανατρέψαι το πράγμα», έκανα το παν για να ματαιωθεί η υπόθεση.

«Την ερασμίαν μοι αυτής σοφολογιότητα από ψυχής ηδέως ασπάζομαι.

Η παρουσία του αγίου Οικονόμου εδηλοποίησέ με υπέρ ων εστάλη, όπερ (326) και εκ των προς εμέ γραμμάτων του τε αγίου ημών δεσπότη και ετέρων συμπατριωτών έγνω· και εμοί μεν ήν άφευκτον χρέος συγκαμείν και συναγωνισθήναι τον δυνατόν τρόπον, ως και εξηκολουθήσαμεν μηδέν έτερον, ειμή κόπον ποιήσαντες· οι δε αφιερώσαντες άμα και οι Επίτροποι δυσκόλως είδον την παρουσίαν και τα γεγραμμένα αηδώς ήκουσαν και των λόγων. Εκ του εγκλει-

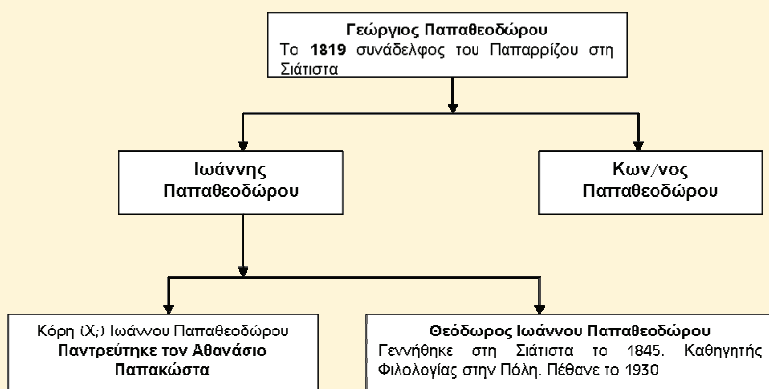
⁷⁵ Τον Αναστάσιο Βήκα τον συναντούμε συνδρομητή α) στο βιβλίο του Φιλιππίδου Ν. του Γ: **Ο Ιερός του 1821 Αγών: Η Επανάσταση και Καταστροφή της Ναούσης, Αθήνησι 1881**, με την ένδειξη: «οι εν Σιατίστη...Αναστ. Βήκας σχολάρχης» και β) στο βιβλίο: **Η Αυρηλιανή Παρθένος, του Γερμανού ποιητού Φρ. Σίλλερ, ...** Μεταφρασθείσα υπό Δ. Αργυριάδου, Εν Αθήναις 1861, με την ένδειξη: «Οι εκ Σελίτσης:.. Βήκας, Ελληνοδιδάσκαλος, Σιατιστεύς».

⁷⁶ Θεωρούμε ότι πρόκειται για τον Γεώργιο Παπαθεοδώρου, όπως φαίνεται από τη συγγενική σχέση που ο ίδιος ο συγγραφέας αναφέρει αμέσως παρακάτω (πεθερός του Παπαθεοδώρου) και δεύτερη φορά στη σελ. χειρ. 626, όπου γράφοντας για το Θεόδωρο Ιωάννου Παπαθεοδώρου σημειώνει: «Ο πατέρας του ήταν υιός του καθηγητού Γεωργίου Παπαθεοδώρου, που ζούσε περί τα 1820».

Και στους «εκ Βελιγραδίου συνδρομητάς» του βιβλίου **Σοαυΐου Συζητήσεις ...** Εν Βιέννη της Αουστρίας...., ΑΩΛΓ (1833) αναφέρεται ως «Γεώργιος Παπά Θεοδώρου εκ Σιατίστης».

σμένον τω αγίω Δεσπότη ίσου⁷⁷ της σταλθείσης τω νυν Πατριάρχη αναφοράς είσεται την έως της ώρας την ουκ ολίγη δυσκολία γενομένην κατάστασιν της Σχολής, ότι οι άρχοντες και οι πρώτοι Επίτροποι πάντα λίθον εκίνουν ανατρέψαι το πράγμα και ει μη, Θεού ευδοκούντος, ουκ ην η επιστασία της υποθέσεως ταύτης εις τους νυν Επιτρόπους, πάλαι αν απώλετο το κοινόν όφελος της πατρίδος. Εν τω τέλει της αυτής αναφοράς όψεται και την ην αγάπην και φροντίδα σώζουσιν οι ενταύθα προς το Υποκείμενόν της, εξαιρέτως δε η πρότερον μεν Βασιλική, νυν δε Βαρβάρα, ήτις και αντασπάζεται δι' εμού, υποσχομένη δια της ελευσεώς μου την δυνατήν βοήθειαν· η έλευσίς μου βραδύνεται έτι μικρόν· ελπίζω δε συν θεώ περί τα μέσα ή τέλη Μαΐου γενέσθαι την οδοιορίαν μου και είθε αξιώσαι με το κρείττον όψεσθαι και περιπτύξασθαι αυτήν εν τάχει. 1819 Απριλίου 19 εν Ιασιώ.

Της υμετέρας σοφολογιότητος της αγάπης προσηρητέμενος
Παπαθεόδωρος Γεωργίου.» (327)

Πηγές:

Αρχείο Φ. Ζυγούρη

Εκκλησιαστική αλήθεια 1885

ΠΑΝΔΕΚΤΗΣ: Ψηφιακός Θησαυρός Πρωτογενών Τεκμηρίων Ελληνικής Ιστορίας και Πολιτισμού. Οι Λειτουργοί της Εκπαίδευσης (19ος αι.) <http://pandektis.ekt.gr/dspace/handle/123456789/128041>.

Αποστόλου Ι., Ιστορία της Σιατίστης, Εκδοτικός οίκος Δημητράκου Α.Ε., Αθήναι 1929, σελ. 68.

Δάρδας Α., «Ο Ναός και το κωδωνοστάσιο των Αγ. Παρασκευής και Αικατερίνης Σιάστιας», περιοδικό Σιατιστινά, έκδοση του Συλλόγου Σιατιστιών Θεσσαλονίκης, τεύχος 19-20, Θεσσαλονίκη 1999-2000.

17. Δημήτριος Παυλίδης

Ο ύτος ήτο Σιατιστεύς, διδάσκαλος της Ελληνικής Σχολής στα 1824<;> και πρωτύτερα.<το 1824 βρίσκεται στο Μεσσολόγι ως μεταφραστής του Μά-

⁷⁷ Ίσον, ακριβές αντίγραφο.

γιερ>. Αυτό πληροφορούμεθα από Ν. Κασομούλη, που, από αφορμή κάποιου γεγονότος, που παρακάτω αναφέρουμε, μας κάμνει λόγο για τον Παυλίδη, αλλιώς θα μας ήτο και αυτός άγνωστος, όπως και πολλοί άλλοι. Ο Κασομούλης στα **Ενθυμήματά** του, Α΄, σελ. 426, μας διηγείται το ακόλουθο περιστατικό: Κατά την επανάστασιν εξεδίδετο υπό του Μάγερ η εφημερίς «**Χρονικά**» Ο Μάγερ ήτο ένας των αντιπολιτευομένων τον Μαυροκορδάτο, αλλ' ότε (όταν) έγινε μέλος της αντιπροσωπικής Επιτροπής, ήτις (η οποία) κατά την απουσίαν του Μαυροκορδάτου διοικούσε τα της Δυτικής Ελλάδος, τα έστρεψε και έγινε ο πρώτος εγκωμιαστής του Μαυροκορδάτου. Τούτο έκαμε εντύπωσιν εις το αντίθετον κόμμα και τον κατηγορήσε δια μιας διατριβής, της οποίας συντάκτης ήτο ο Δ. Παυλίδης, Σιατιστεύς, διδάσκαλος της Ελληνικής Σχολής της πόλεως, και την οποίαν δεν ήθελεν ο Μάγερ να τυπώσει. Αλλά δια της βίας υποχρέωσαν τον τυπογράφον.

Φύλλον 23 Ιουλίου 1824, σελ. Α΄. 426 των **Ενθυμημάτων**.

18. Δημήτριος Παπά Χαρισίου

Αυτός χρημάτισε διδάσκαλος της Σχολής Κλεισούρας με τον τίτλο σοφολογιάτατος. Ήτο Σιατιστεύς, το σπίτι του σώζεται και σήμερα στη Σιάτιστα. Η Κλεισούρα είχε πολύ καλήν Σχολήν. Ο Παπαχαρισίου χρημάτισε <διδάσκαλος> στα 1830. Πού αλλού δίδαξεν ούτος μας είναι άγνωστο. Δεν αποκλείεται να έχει διδάξει και στη Σιάτιστα. Στην Κλεισούρα δίδαξεν επί 20ετίαν συμβουλευοντας και νουθετώντας στα καλά γέροντας και νέους, άνδρας τε και γυναίκες, στα σπίτια και στην εκκλησιά. Είχε και 2 άλλους <συναδέλφους> ο ένας ήταν ο Δημ. Αν. Λάσκαρις. (**Φιλολογικός Συνέκδημος**, <Φυλλάδιον ΣΤ΄ της 25^{ης} Φεβρουαρίου 1849>, σελ. 192)⁷⁸. (328)

19. Δημοσιογραφία

Επειδή η δημοσιογραφία φωτίζει και διδάσκει το λαό, απευθύνεται σε όλα τα κοινωνικά στρώματα και ποδηγετεί τα πλήθη με το να εξαίρει τα αξιόπαινα και να κατηριάζει τα αξιόμεμπτα, μπορούμε να συγκαταλέξομε τους δημοσιογράφους στο κεφάλαιο αυτό που μιλούμε για την Εκπαίδευση της Σιά-

⁷⁸ Τον παπά Χαρισίου βρίσκομε συνδρομητή και με την αναφορά ως Σιατιστέα σε δυο βιβλία: α) στο **Σοαυΐου Σνζητήσεις ...** μεταφρασθείσαι παρά Εμμ. Φωτιάδου... Βιέννη 1833 στους εκ Κλεισούρας συνδρομητές με την ένδειξη: «... ο Σοφολογιώτατος Διδ. Κυρ. Δημήτριος Παπά Χαρισίου εκ Σιατίστης» και β) στο βιβλίο του Παπά Ρίζου Δημ. Αργυρίου (είναι ο Δημήτριος Αργυριάδης) **Πύραμμος και Θίσβη ...Βιέννη 1836**, με την ένδειξη: «...Ο Ελλογμτ. Διδάσκαλος Κύριος Δημήτριος Παπά Χαρισιάδης Σιατιστεύς». Και ο Τρύφωνας Ευαγγελίδης στο βιβλίο του **Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας, εν Αθήναις 1936**, σελ. 122, τον αναφέρει ως Δημήτριο Παπαχαρισιάδη διδάσκαλο Κλεισούρας (1830-1849).

τιστας. Δυστυχώς η Σιάτιστα, που μπροστά από 1 ½ <ένα και μισό> αιώνα εγέννησε εκείνους που έδωκαν στον κόσμο την πρώτη <σωζόμενη> ελληνική εφημερίδα στη Βιέννη, τους αδελφούς Μαρκίδας⁷⁹ Πούλιου, για τους οποίους θα μιλήσουμε σε άλλο κεφάλαιο, σήμερα δεν έχει να επιδείξει στον κύκλο των δημοσιογράφων τέκνα της.

Δεν μπορούμε όμως να αποσιωπήσουμε τον μ<ακαρίτη> Πέτρον Δ. Ζυγούρη, που μπροστά από πολλά χρόνια εξέδιδε στη Λειψία το περιοδικό «**Κλειώ**»⁸⁰, που με την άφραστη καλαισθητική εικονογραφία του και τη σοβαρή επιστημονική αρθρογραφία του τιμούσε την ελληνική δημοσιογραφία, όπως δεν μπορούμε να λησμονήσουμε και τον <Νικόλαο> Σφενδόνη, εκδότην του **Μακεδονικού Ημερολογίου**, το οποίον αρκετά έτη με το εκλεκτό περιεχόμενό του, που, με τη διακρίνουσα τον Σφενδόνη επιμέλεια, ανθολογούσεν ανάμεσα στους λογίους μας, είχε καταντήσει (γίνει) ο αχώριστος σύντροφος των οικογενειών μας, καθώς δεν μπορούμε να μη κάμουμε μνεΐα και των κόπων που κατέβαλλεν ο Νικόλαος Αργυριάδης με τη διεύθυνση και έκδοση του **Φιλολογικού Συνεκδήμου**. Αλλ' εκείνο που θα μας απασχολήσει εδώ σήμερα είναι ο εξ επαγγέλματος κανακάρης μας (329) δημοσιογράφος Γιάννης Ταχογιάννης, τον οποίο η φθονερή μοίρα μας μάς άρπαξεν από το μέσο μας πρόωρα και απροσδόκητα.

20. Γιάννης Ταχογιάννης

Ο Γιάννης, υιός του Χρήστου Ταχογιάννη, Σιατιστεύς, γεννήθηκε στη Σιάτιστα το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα, άκουσε τα πρώτα μαθήματα της κατώτερης εκπαίδευσης και της μέσης στη Σιάτιστα. Άμα αποφοίτησε από το Γυμνάσιο, πήγε στην Αθήνα για ανώτερη μόρφωση στο εκεί Πανεπιστήμιο και

⁷⁹ Ο Φ.Ζ. χρησιμοποιεί τους τύπους Μαρκίδα, Μαρκιδών, ορθά από γραμματική άποψη και τους διατηρούμε. Σήμερα έχουν επικρατήσει οι τύποι Μαρκίδες, Μαρκιδών, ύστερα από τη διευκρίνιση του Λ. Βρανούση ότι αυτούς χρησιμοποιούσαν και οι Μαρκίδες. Βλέπε: *Εφημερίς, Η αρχαιότερη ελληνική εφημερίδα που έχει διασωθεί. Βιέννη 1791-1797. Εκδότες: Οι αδελφοί Μαρκίδες Πούλιου*. Εισαγωγή, σελ.76*.

⁸⁰ Το περιοδικό **Κλειώ** εκδόθηκε στη Λειψία (1/1/1885 μέχρι 15/2/ 1891).

«...Ήταν δεκαπενθήμερο εικονογραφικό περιοδικό του ενός τυπογραφικού φύλλου, ιδιαίτερα προσεγμένο ως προς την τυπογραφική του εμφάνιση, τυπωμένο σε χαρτί ανώτερης ποιότητας σε σύγκριση με οποιοδήποτε ελλαδικό περιοδικό, με πολυτελή εξώφυλλα και, φυσικά, ανάλογα υψηλές ετήσιες συνδρομές. ....έδωσε προτεραιότητα και σε μη ελληνικά θέματα, όπου με τις εικόνες της προσπαθεί να παρακολουθήσει τη σύγχρονη γερμανική τέχνη. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο δημοσίευσε και αυτή έργα των γερμανοσπουδασμένων Ελλήνων ζωγράφων Γύζη και Ιακωβίδη...». Απόσπασμα από άρθρο με την υπογραφή του Κολλάτου Θεόδωρου.

Περισσότερα στο διαδίκτυο: Βιβλιοθήκη & Υπηρεσία Πληροφόρησης -Πανεπιστήμιο Πατρών..

Για τον Πέτρο Δ. Ζυγούρη βλέπε και Φ.Ζ., σελ. χειρ. 657.

έγινε διδάκτορας της Νομικής Επιστήμης. Άμα αναγορεύθηκε διδάκτορας, προσκολλήθηκε στο (ακολούθησε το) δημοσιογραφικό κλάδο, για τον οποίο ιδιαίτερος έρωτας θέρμαινε τα στήθη του. Ο κάλαμός του διακρίνονταν και έδειχνε την εξέλιξή του από τα βάρθρα του δημοτικού ακόμα σχολείου. Οι εκθέσεις του κινούσαν το θαυμασμό των δασκάλων του και πρόβλεπαν την επιτυχία του και τον βαθμό της εξέλιξής του. Αλλά, δυστυχώς, η φθονερή τύχη δεν του επέτρεψε να φθάσει έως εκεί που προορίζονταν. Προσβλήθηκεν από το μικρόβιο του τιτάνου⁸¹, επάλαισε (πάλευσε) με το θάνατο αρκετές μέρες και τέλος υπέκυψε [στο μοιραίο] στις 23 Ιουλίου 1942 μακράν από την πατρίδα του, στη Θεσσαλονίκη.

Ποιος ήταν ως δημοσιογράφος στο oligochρόνιο διάστημα της ζωής του αφήνομε να μας το πει ο συνάδελφός του <Πέτρος> Φωτεινός με τη νεκρολογία του, που δημοσίευσε στις 24 Ιουλίου στη **Νέα Ευρώπη**:

«Γιάννης Ταχογιάννης, θλιβερό καθήκον εις αυτό ν' ασχολήται η φιλία μπροστά στον ανοιχτό τάφο με το θάνατο του καλού, η αναστατωμένη φιλία. Ο Γιάννης Ταχογιάννης αφήκε την τελευταία (330) πνοή του ύστερα από μακρά αγωνία, γεμάτη σπασμούς, τυραννημένος από τη φριχτή αρρώστια του τιτάνου. Και η οδυνηρή έκπληξη συγκρουσμένη με το αδόκητο, με το απίθανο, διερωτάται: « Η ζωή πώς θνήσκεις, πώς εν τάφω οικείς»; Ήταν δε ένα ξεχείλισμα ζωής ο Ταχογιάννης. Ένας καταρράχτης ζωτικότητας, ένας πυρετός δράσεως και αγώνος. Αντηχεί ακόμη και θα αντηχή για χρόνια η μεγάλη φωνή του και θα τάραττη τις αίθουσες των γραφείων ο αγωνιστικός του θυμός, ο θυμός εκείνος που ήταν επίσης ξέσπασμα ζωτικότητας, κάτι φυσικό μέσα στην όλη σύνθεσι της τετράγωνης και κοχλαζούσης του υπάρξεως, και μεταβαλλόταν αμέσως σε παιδική ευθυμία μπροστά στο πρώτο χαμόγελο και τον χαρούμενο αστεϊσμό. Ένας στερεός Μακεδόνας, σκληραγωγημένος με όλη την ανταρτική παράδοσι και τη βαθύτατη και υγιέστατη ελληνική πίστι. Γι' αυτό κράτησε ανέπαφο το ηρωικό στοιχείο στην αντίληψι της ζωής και στην έκφρασι και ποτέ δε φάνηκε συγκαταβατικός σε ό,τι φέρνει χαλάρωσι, παρακμή και πτώσι. Η ψυχή του μια σημαία αναπεπταμένη, που την δέρνουν οι άνεμοι, σημαία της δυνάμεως, της Πατρίδος και της υπερηφανείας. Έτσι ήταν και η φράσι του. Ρομαντική πρώτα και εξιδανικευτική, κινουμένη από την ακατάσχετη ορμή, φούντωνε συχνά σε ατελεύτητες περιόδους, τραβούσε σε μαιάνδρους και χτυπούσε την προσοχή με τις εικόνες. Αλλά ξαφνικά βαπτιζόταν σε μια λεπτότατη συγκίνησι, σε ραντισμένη από δάκρυα μικρού παιδιού, και την έβλεπεσ αραχνοϋφαντη, τρέμουσαν από τρυφερότητα, την ωραία εκείνη και ολοκάθαρη τρυφερότητα του στερεού, που δεν έχει καμμία ψυχική υστεροβουλία, καμμία γκριμάτσα. Αυτή η συγκίνησι, αυτή η παιδική τρυφερότητα ολοκλήρωνε την ψυχική (331) του προσωπικότητα και ισορροπούσε τόσοσ θαυμαστά τις άλλες αντιθέσεις του, τις τραχιές πλευρές του χαρακτήρος του. Και υπήρξεν ένας δημοσιογράφος με όλην την σκληρότητα του όρου. Ένας ολοζώντανος πολεμιστής, δημοσιογράφος που

⁸¹ Η γνωστή ασθένεια τέτανος.

τραβούσε προς το επικό. Ελκνόμενος από την περιπέτεια και από την γοητεία της επιτυχίας, μιας επιτυχίας τόσον ακατανόητης από την αντίληψη της αγοράς, παρακολούθησεν όλα τα γεγονότα, τα εξαιρετικά, τα αστυνομικά, τα ληστρικά, δίχως ποτέ να λογαριάσει τον κόπο, μήτε τον κίνδυνο. Και στον πόλεμο, σαν απεσταλμένος του τύπου, τον συγκρατούσαν πάντα στην πρώτη γραμμή, έτσι που οι ανταποκρίσεις του είχαν πάντα κάτι από τη ζέση της μάχης, κάτι από τη φλόγα της, αλλά και τόνους από τον ενθουσιασμό και τον πόνο του στρατιώτου. Είχεν ακόμη ο Ταχογιάννης και μια άλλη τόλμη περισσότερο ενδιαφέρουσα από την αφοβία μπροστά στον κίνδυνο. Ήξερε να λέγει την αλήθεια στους ανθρώπους. Ήξερε να υμνεί και να ψέγει, χωρίς να αναχαιτίζεται από την παρουσία των ενδιαφερομένων. Η τετράγωνη Μακεδονική του φύσις εκδηλωνόταν ολόκληρη με σταθερότητα, με οξυδέρκειαν, με οξύτητα και με καλωσύνην. Ο τύπος χάνει ένα από τους πλέον εξαιρετικούς, συγκεκριτημένους και μορφωμένους αγωνιστάς του. Η Θεσσαλονίκη χάνει μια μοναδική προσωπικότητα, ανάγλυφα χαραγμένη, και οι συνάδελφοί του σκεπάζουν με το μαύρο τους πένθος τον τάφο του.

Πέτρος Φωτεινός.»

Και η πατρίς του Σιάτιστα χάνει τον μόνο δημοσιογράφο της, το καύχημά της, το αγαπημένο της παιδί, στο οποίο στήριζε τόσες ελπίδες ότι μια μέρα θα ύψωνε φωνή και θα έβαζε σε ενέργεια τον κάλαμό του για να δείξει ότι η Σιάτιστα (332) αδικείται και ότι της αξίζει μια θέση καλύτερη από αυτήν, στην οποία την έχει καταδικάσει η ελληνική πολιτεία.

Ένα έργο του Ταχογιάννη:

ΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΑΝΑΠΗΔΟΥΝ ΑΠΟ ΤΑ ΣΠΑΓΧΝΑ ΤΗΣ ΓΗΣ!...

Σκελετοί δεινοθηρίων κοσμούν τας αιθούσας του παλαιοντολογικού **Μουσείου της Σιατίστης**.

ΣΥΝΕΛΕΓΗΣΑΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΛΑΔΑ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ ΑΛΙΑΚΜΟΝΟΣ

Και πλουσιωτάτη συλλογή από θαλάσσια όντα.

ΑΙ ΠΕΡΙΞ ΤΗΣ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΕΚΤΑΣΕΙΣ ΗΣΑΝ ΚΑΠΟΤΕ ΠΥΘΜΗΝ ΘΑΛΑΣΣΗΣ;

Μια απρόοπτος διέλευσις από την Σιάτισταν, την γραφικήν και ιστορικήν ακρόπολιν της δυτικής Μακεδονίας, μας έδωσε την ευκαιρίαν να ανεβούμε την κλίμακα του περικαλλούς κτιρίου του γυμνασίου της και να επισκεφθούμε το στεγασμένον εκεί αξιολογώτατον παλαιοντολογικόν μουσείον.

Μαμούθ και δεινοθήρια.

Φιλοξενούνται εις τας ευρυχώρους αιθούσας του σπουδαιότατα παλαιοντολογικά ευρήματα. Χαυλιόδοντες και σκελετοί όλων των γιγαντιαίων και τερατομόρφων τετραπόδων, τα οποία βλέπομεν εικονιζόμενα εις τας σελίδας κανενός

επιστημονικού περιοδικού και τα νομίζομεν επινοήσεις κάποιου φαρσέρ. Μεταξύ των πολλών άλλων παλαιοντολογικών ευρημάτων ξεχωρίζουν: 1) το οστόν του μηρού κάποιου μαμμούθ. Το οστόν αυτό έχει μήκος ενός μέτρου και εξήντα οκτώ εκατοστών (1,68μ.). Από τας διαστάσεις αυτές ημπορεί κανείς να λάβη μίαν ιδέαν των διαστάσεων, τας οποίας είχε ολόκληρον το ζώον, 2) δύο πελώριοι χαυλιόδοντες, εκ των οποίων ο εις (ένας) μήκους δύομισυ μέτρων (2,50μ.) ανήκει εις μαμμούθ και ο άλλος εις δεινοθήριον. Ο δεύτερος είναι καμπυλωτός και ήτο πολύ μεγαλύτερων διαστάσεων από τον πρώτον, αλλ' εθραύσθη κατά την μεταφοράν, αλλά και το περισωθέν τεμάχιον είναι αρκετών (333) διαστάσεων.

Συγκαταλέγει ακόμη μεταξύ των ευρημάτων του το Παλαιοντολογικόν Μουσείον Σιατίστης σιαγόνας, πλευράς, οδόντας και σπονδύλους μαμμούθ, κέρατα ελαφοειδών κ.λπ..

Τα ανωτέρω ευρήματα περισυνελέγησαν όλα από την δύο ώρας από την Σιάτισταν απέχουσαν κοιλάδα του Αλιάκμονος, παρά το χωρίον Πολύλακκον (Κίναμιν). Ολόκληρος η εν λόγω κοιλάς είναι διάσπαρτος από τοιαύτα λείψανα, διαρκώς δε το άροτρον και η αξίνη των γεωργών της περιφερείας φέρουν μερικά εξ αυτών εις φως, πράγμα το οποίον σημαίνει ότι εις κάποιαν μακρυνήν εποχήν η ζώνη αυτή της Μακεδονίας έβριθε από τα προκατακλυσμιαία αυτά τέρατα.

Και θαλάσσια ζώα.

Εις μίαν πτέρυγα του Μουσείου υπάρχει και μία πλουσιωτάτη συλλογή από διάφορα θαλάσσια όντα, εις κατάστασιν απολιθώσεως, ήτοι <από> αστερίας, κοράλια, χτένια, κοχλίας, στρείδια, πίνες, κάτι ορεκτικώτατα... κυδώνια και άλλα παρόμοια θαλασσινά του σαρακοστιανού οψολογίου.

Τα θαλασσινά αυτά ευρέθησαν και διαρκώς ευρίσκονται παρόμοια εις την περιοχήν των πολιχνών Τσοτύλι, Νεάπολις, Πεντάλοφον και αλλαχού, διαπιστούται δε εξ αυτών το γεγονός ότι η περιοχή εκείνη ήτο κάποτε πυθμίν θαλάσσης.

Και όντως η σύγκρισις των θαλασσίων αυτών ευρημάτων με την γεωλογικήν σύστασιν των πετρωμάτων άγουν εις το συμπέρασμα ότι αι εκτάσεις εκείναι της Σιατίστης ήσαν πυθμίν θαλάσσης, απεκαλύφθησαν δε και έγειναν ξηρά, όταν συνεπεία των σχετικών καθιζήσεων ηλλοιώθη η εδαφική διαμόρφωσις της περιοχής, μέρος δε των υδάτων απεσύρθη προς την Αλβανίαν, μέρος δε προς τον Παγασητικόν κόλπον.

Αλλ' ενώ τα ύδατα απεσύρθησαν, τα εντός αυτών διαβιούντα θαλασσινά έμειναν και σιγά, σιγά απελιθώθησαν, έρχονται δε τώρα εις φως. (334) Σημειώτέον ότι τα ανευρισκόμενα είναι τόσον πολλά, ώστε εις το χωρίον Νόστιμον οι τοίχοι των αγρών είναι κατασκευασμένοι από απολιθωμένες πίνες.

Όσον αφορά τα μαμμούθ και δεινοθήρια, ταύτα ήλθον εις την Μακεδονίαν, όταν αυτή μετά δύο καθιζήσεις διεμορφώθη γεωλογικώς, προερχόμενα από βορρά, όπόθεν τα εξεδίωκον οι παγετώνες της τεταρτογενούς περιόδου. Τα περισσό-

τερα όλων των ανωτέρω θαυμασίων ευρημάτων ανεκαλύφθησαν υπό του καθηγητού των Φυσικών κ. Κώστα Δάνα⁸², όστις διευθύνει το μουσείον.

Γιάννης Ταχογιάννης

21. Εφημερίς «Σιάτιστα»⁸³

Μπροστά από αρκετά χρόνια ο Παναγιώτης Τσιαούσης, νέος με ζέση και φιλοτιμία να προικίσει την ιδιαίτερη πατρίδα του Σιάτιστα με ένα όργανο πνευματικό, για να την προωθήσει σε μια ανώτερη βαθμίδα πολιτισμού, επεχείρησε την έκδοση εφημερίδας με το όνομα «**Εφημερίς της Σιατίστης**». Δυστυχώς, όμως, οι συνθήκες με τις οποίες εκδίδονταν η εφημερίδα δεν ήταν δυνατό να επιτρέψουν την πολύχρονη και διαρκή έκδοσή της και ανάγκασαν τον ιδιοκτήτη να διακόψει την έκδοση ύστερα από πολλήν (335), πιστεύω, χρηματικήν ζημίαν. Πλην αυτά παρέρχονται, εκείνο που μένει και θα μένει παντοτινά είναι η τιμή και ο δίκαιος έπαινος που χρεωστείται στον ιδιοκτήτη της εφημερίδας για την πρωτοβουλία του. Ευχόμαστε δε η διακοπή να είναι προσωρινή και να ξαναρχίσει την έκδοση, αλλά με συνθήκες πιο στερεές και πιο ευνοϊκές.

---

⁸² Σημ. συγγρ: Τα πρώτα ευρήματα οφείλονται στον Αναστάσιον Δάνα, χρηματίσαντα [καθηγητήν του Τραμπαντζείου], προ του αδελφού του Κώστα, και νυν επιθεωρητήν γενικόν των Φυσικών. Περισσότερα για τη συλλογή στη σελ. χειρ. 573 και στο **Παράρτημα, § 20. Παλαιοτολογική Συλλογή Σιατίστης**

⁸³ Ο τίτλος της είναι «**Η Εφημερίς της Σιατίστης**».

